

EESTI VALITSUSE VASTUS PIINAMISE JA EBAINIMLIKU
VÕI ALANDAVA KOHTLEMISE VÕI KARISTAMISE
TÕKESTAMISE EUROOPA KOMITEE (CPT) RAPORTILE
EESTI KÜLASTUSE KOHTA, MIS TOIMUS 27. SEPTEMBER
KUNI 5. OKTOOBER 2017

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
1.1. Riigi ennetusasutus	3
2. SISEMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED	4
2.1. Esiialgsed märkused	4
2.2. Väärkohtlemine.....	4
2.3. Põhilised kaitsemeetmed väärkohtlemise vastu.....	5
2.4. Kinnipidamistingimused	6
2.5. Politseiasutustes hoitavad eelvangistuses viibijad	8
3. JUSTIITSMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED	12
3.1. Esiialgsed märkused	12
3.2. Väärkohtlemine.....	14
3.3. Kinnipidamistingimused.....	16
3.4. Tervishoiuteenused Tartu Vanglas.....	22
3.5. Kontakt välismaailmaga.....	26
3.6. Üksikvangistus distsiplinaarkaristusena	28
3.7. Turvalisusega seotud küsimused	32
3.8. õiguskaitsevahendid ja kaebusmenetlused	34
4. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED	36
4.1. Esiialgsed märkused	36
4.2. Elamistingimused ja pedagoogilised meetodid	36
4.3. Tervishoid	36
4.4. Muud küsimused.....	37

1. SISSEJUHATUS

1.1. Riigi ennetusasutus

- ***CPT kiidab asjaolu, et pärast komitee 2012. aasta külastusel tehtud konkreetset ettepanekut on õiguskantsleri kantseleis loodud eraldi osakond, mis vastutab riigi ennetusasutuse ülesannete eest. Riigi ennetusasutuse ülesannetega oli määratud tegelema neli inimest. Kaks lisaametikohta olid vabanenud ja täideti peagi. Vajaduse korral võetakse külastustele kaasa eksperte. Kuid ennetusasutuse ülesannete jaoks ei olnud eraldi eelarvet ja ennetusasutusosakonna töötajad tegelesid ka kaebuste menetlemisega. Siinkohal tuleb CPT meelde 2010. aastal ÜRO piinamise ennetamise alamkomitee (SPT) vastu võetud riiklikke ennetusasutusi käsitlevaid suuniseid, milles täpsustatakse, et „kui riigi ennetusasutuseks määratud asutus täidab lisaks fakultatiivsest protokollist tulenevatele ülesannetele ka muid ülesandeid, peaks selle asutuse riikliku ennetusasutuse ülesannetega tegelema eraldi üksus või osakond, millel on oma töötajad ja eelarve“. Lisaks ei ole CPT kogemuste kohaselt soovitatav kaasata ennetusasutuste töösse vahetult kaebustega tegelevaid töötajaid. Kui sama asutus on määratud kaebuste menetlemiseks ja kinnipidamisasutuste jälgimiseks, tuleks mõlemaid ülesandeid hoida eraldi ja täita selgelt erinevates üksustes. Eelnevate märkuste alusel kutsub CPT Eesti ametivõime üles läbi vaatama riigi ennetusasutuse korralduse ja toimimise.***

Parlament võtab aastase riigieelarve vastu seaduse kujul. Õiguskantsleri eelarve on riigieelarve eraldiseisev osa – see ei ole ühegi muu asutuse ega institutsiooni eelarve osa ning õiguskantsleril on parlamendi sätestatud piirangute ulatuses eelarve üle täielik haldamise õigus ja kontroll.

Õiguskantsleri Kantselei eelarve kinnitab õiguskantsler, lähtudes riigieelarvest (õiguskantsleri seaduse § 42 lõige 1). Õiguskantsleri Kantselei direktor koostab eelarve projekti ja esitab selle kantslerile ja muudele kantselei juhtkonna liikmetele (sh riigi ennetusasutuse üksuse juhile) arutamiseks ja heakskiitmiseks. Kantselei eelarve jaotuses võetakse muu hulgas arvesse riigi ennetusasutuse üksuse personalikulud, selle iga-aastast tööplaani, konsultatsioonide ja eksperthinnangu jaoks ette nähtud erivahendeid, koolitusvajadust, rahvusvahelistes võrgustikes ja üritustel osalemist ning muid kulusid, mis on vajalikud riigi ennetusasutuse tulemuslikuks toimimiseks. Ehkki riigi ennetusasutuse üksuse tegevuskulud kuuluvad kantselei üldeelarve hulka, on riigi ennetusasutuse üksusele tagatud kõik asjaomaste ülesannete täitmiseks vajalikud ressursid. Üksus on saanud ka täiendavaid vahendeid ootamatute kulude katmiseks. Praegu töötab riigi ennetusasutuse üksuses viis inimest.

Riigi ennetusasutuse üksus on keskendunud eelkõige kontrollkäikude korraldamisele suletud asutustes. Kaebuste menetlemist ei ole peetud väärkohtlemise ennetamise ülesande osaks ega ka riigi ennetusasutuse funktsioonide täitmise takistuseks.

2. SISEMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED

2.1. Esialgsed märkused

Soovitused

- **12. Nagu varemgi, on CPT väga mures, et arestimajasid kasutati lisaks kinnipidamisele ka eelvangistuses viibijate majutamiseks (samuti väärteo toimepanemise eest süüdimõistetud isikute majutamiseks) ning seda pikemateks perioodideks. Nagu eelmistes külastusraportites märgitud, on CPT seisukohal, et sellised asutused ei sobi pikaajaliseks kinnipidamiseks. Sellega seoses viidatakse paragrahvides 35–39 esitatud märkustele ja soovitustele.**

Seoses punktides 35–39 esitatud märkuste ja soovitustega osutame jaotises 2.5 toodud vastustele (politsei-asutustes hoitavad eelvangistuses viibijad).

- **13. Mis puutub väärteo toimepanemise eest süüdi mõistetud isikute hoidmisesse arestimajades (maksimaalselt 30 päeva), julgustab CPT ametivõime oluliselt vähendada sellise kinnipidamise maksimaalset kestust või hoopiski tühistama seda tüüpi karistust, mis oleks kooskõlas komitee täheldatud suundumusega paljudes teistes Euroopa riikides.**

Väärteo tagajärjel on põhisanktsiooniks trahv, arest või juhtimisõiguse äravõtmine. Karistusseadustiku kohaselt võib kohus väärteo eest mõista aresti kuni kolmkümmend päeva ja alaealisena väärteo toimepannud isikule kuni kümme päeva. Kohus võib õigusrikkuja nõusolekul asendada sanktsiooni üldkasuliku tööga. Üks arestipäev vastab ühele tunnile üldkasulikule tööle, mis kestab vähemalt viis tundi. Sellegipoolest ei sobi väärteo eest kinnipidamise asendamine üldkasuliku tööga kõikide juhtudel, näiteks sõltuvusprobleemidega ja pikaajaliste kriminaalkorras süüdimõistetud inimeste puhul. Seepärast on oluline tagada, et karistusel oleks nii üldine kui ka individuaalne mõju ning teatud tüüpi süütegude korral säilitatakse see võimalus. Maksimaalne määr on 30 päeva ning vastavalt üldistele ja individuaalsetele huvidele rakendatakse lühemat kinnipidamisperioodi või leebemaid meetmeid. Karistusseadustiku kohaselt võib kohus aresti mõistes õigusrikkuja perekondlikku, tööalast või tervislikku seisundit arvestades määrata karistuse kandmise ositi. Sellest tulenevalt sisaldab karistusseadustik paindlikke meetmeid, mis võimaldavad sanktsioonide kohaldamisel järgida üldisi ja individuaalseid ennetamise põhimõtteid, mis tähendab seda, et lähiajal ei ole kavas õigusaktidega ettenähtud piiri vähendada. Juhime tähelepanu ka asjaolule, et väärtegude ja kuritegude eristamine sõltub seadusandja määratletud karistuse raskusastmest ning väärteguna karistatud süüteod hõlmavad paljusid erinevaid tegusid alates liikluseeskirjade rikkumisest ja majandustegevusega seotud puudustest pisivarguste, omastamise ja pettuste ning rahu rikkumiseni. Aresti võib otsustada üksnes kohus ja seda saab kohaldada üksnes kõige raskemate väärtegude korral.

2.2. Väärkohtlemine

Tähelepanekud

- **15. CPT avaldab rahulolu, et selle delegatsioon ei saanud kinnipeetud vahi all olevatelt, vahi all olnud või arestimajades olevatelt isikutelt peaaegu ühtegi kaebust selle kohta, et politseiametnikud oleksid neid füüsiliselt väärkohelnud, nagu 2012. aastalgi.**

Meie pidevate jõupingutuste eesmärk on tõhustada arestimajades politseiametnike ja personali teadmisi ja oskusi vabadusest ilma jäetud isikute asjakohase kohtlemise suhtes. Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 12. veebruari 2016. aasta käskkirja „Politsei- ja Piirivalveameti politseiametnike eri- ja füüsilise ettevalmistuse nõuded ja kord“ kohaselt on politseinikud kohustatud osalema enesekaitsekoolitusel ja taktikalisel väljaõppel üks kord iga kuue kuu järel ning laskeõppusel kaks korda iga kuue kuu järel. Asjaomane väljaõpe hõlmab selliseid tehnikaid, nagu kommunikatsioon ja otsese jõu

rakendamine ning selle proportsionaalsus ja õiguslikud alused. Lisaks on ametnikud kohustatud kord aastas läbima otsese jõu (jõu- ja erivahendite) ning tulirelvade katsed.

Hiljuti, st perioodil 2018–2019, on Politsei- ja Piirivalveamet koostöös Sisekaitseakadeemia Justiitskolledžiga välja töötanud arestimaja spetsialistide täiendkoolituse. Kahe aasta vältel alustavad selle koolituse läbimist 40 arestimaja töötajat ning sellest 12 akadeemilist tundi on pühendatud kommunikatsioonile kinnipeetavaga ja psühholoogiale ning 16 akadeemilist tundi esmaabile ja psühholoogilistele häiretele.

Lisaks on justiitsministeerium tellinud uuringu Eesti õigusrikkujate vaimse tervise kohta, mis viidi läbi aastatel 2018–2019. Uuringu üks eesmärgi oli leida hea rahvusvaheline praktika konkreetse erialase väljaõppe kohta. Selle uuringu tulemuste põhjal ja järeelmeetmena kavandatakse tegevusi õiguskaitse- ja kohtuasutuste oskuste tõhustamiseks psüühikahäiretega õigusrikkujatega suhtlemisel ja nende kohtlemisel.

2.3. Põhilised kaitsemeetmed väärkohtlemise vastu

Soovitused

- **17. Suurem osa delegatsiooni küsitletud kinnipeetavatest kinnitas, et nad olid võimelised kasutama oma õigust teavitada kinnipidamisest kolmandat isikut vahetult pärast kinnipidamist. Kuid mõned kinnipeetavad väitsid, et nende lähisugulasi teavitati alles mitu päeva hiljem. CPT usub, et Eesti ametivõimud teevad täiendavaid jõupingutusi, et politsei poolt kinni peetud isikute õigus teavitada oma olukorrast sugulast või kolmandat isikut oleks nende kinnipidamise algusest alates täielikult kaitstud.**

Kinnitame, et Eesti ametiasutused teevad pidevalt jõupingutusi arestimaja sisekorraeeskirja §-s 8 sätestatud juriidilise kohustuse rakendamiseks, et tagada arestimaja asjaomase ametniku poolt kinnipeetava õigus teavitada oma lähedast (kelle valib kinnipeetav ise) oma kinnipidamisest. Lähedaste või kolmandate isikute teavitamine toimub esimesel võimalusel ja mitte hiljem kui isiku paigutamisel kinnipidamisasutusse. Praktikast annab asjaomane arestimaja ametnik võimalikult kiiresti ülevaate selle kohta, kas teatamisõigus on tagatud (kui seda õigust on kasutatud või kui on soov seda õigust kasutada, siis asjaomane ametnik korraldab teavitamise), välja arvatud juhtudel, kui seaduses on sätestatud teisiti.

- **20. Komitee on alates oma esimesest külastusest Eestisse 1997. aastal soovitanud võtte meetmeid, et tagada, et politsei poolt kinni peetavatel isikutel oleks ametlikult õigus pöörduda arsti poole ja et see toimiks ka praktikast alates kinnipidamise algusest. Kahjuks pole neid soovitusi rakendatud. [---] Komitee kutsus Eesti ametivõime uuesti üles võtma vajalikke meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, et tagada, et kõikidel politsei poolt kinni peetavatel isikutel oleks ametlikult õigus pöörduda arsti poole (sealhulgas nende enda valitud arsti poole) ja et see toimiks ka praktikast alates kinnipidamise algusest (arvestades et kinnipeetava valitud arst võib teha läbivaatuse kinnipeetava kulul). See peaks lubama ka kõikidel arestimajas olevatel isikutel jätkata vajalikku ravi, mis määrati neile enne kinnipidamist. Seoses Eesti ametivõimude plaaniga parandada arestimajade tervishoiuteenuseid viidatakse paragrahvile 36.**

Eesti nõustub soovitusel, et tervishoiuteenused politsei arestimajades on esmatähtsad küsimused ja vajadus on pakkuda tuvastatud probleemidele jätkusuutlikke lahendusi. Sotsiaalministeerium, justiitsministeerium ja siseministeerium analüüsivad koos võimalusi vanglates ja arestimajades osutatavate tervishoiuteenuste integreerimiseks riikliku tervishoiuga. Seega on Eesti Vabariigi Valitsus vastavalt oma 26. aprilli 2018. aasta otsusele andnud sotsiaalministeeriumile ülesande koostöös justiitsministeeriumi, siseministeeriumi ja rahandusministeeriumiga analüüsida ja koostada tegevuskava vanglates ja arestimajades osutatavate tervishoiuteenuste integreerimise võimaluste kohta üldiselt osutatavate tervishoiuteenustega. Sotsiaalministeerium on koostöös Terviseameti ja Haigekassaga välja selgitanud arestimajades praegu osutatava arstiabi kättesaadavuse ja koostanud üldised ettepanekud selle kohta, kuidas kujundada arestimajades terviklikud tervishoiuteenused. Seejärel jätkatakse tööd, et leida tasakaalustatud ja süsteemne lähenemisviis tervishoiuteenustele igat tüüpi arestimajadele riigis. Selle ülesande olulisust, mille uus tähtaeg on 2020. aasta aprill, kinnitati uuesti Eesti Vabariigi Valitsuse tööprogrammis aastateks 2019–2023.

Samal ajal töötavad Politsei- ja Piirvalveamet ning vanglateenistus seoses suurema koormusega arestimajadega, näiteks Viru vanglaga samal territooriumil asuv Jõhvi arestimaja ja Tallinna vangla territooriumi kõrval asuv Tallinna arestimaja, välja kohalikul tasandil lahendust, mis vastab nende konkreetsetele vajadustele. Väiksema koormusega arestimajade puhul toimub meditsiinitöötajate vastuvõtt statsionaarselt. Kõigis arestimajades on tagatud erakorraline meditsiiniabi.

- **21. Lisaks teatasid paljud Tallinna arestimajas küsitletud kinnipeetavad delegatsioonile, et õe korraldatud tervishoiuvestluse ajal (või elementaarse füüsilise läbivaatuse ajal) olid sageli kohal ka politseiametnikud. CPT soovib, et meditsiinilise konfidentsiaalsuse säilitamiseks peaksid meditsiinilised konsultatsioonid toimuma alati mittemeditsiinitöötajate kuulse- ja nägemiskaugusest väljas, kui asjaomane tervishoiutöötaja ei ole konkreetset juhul sõnaselgelt teisiti palunud.**

Rõhutame, et ülejäänud personal viibib tegevuse läheduses üksnes siis, kui see on vajalik ohutuse tagamiseks või kui tervishoiutöötaja on seda palunud. Tervishoiutöötajatel ei ole tavaliselt teadmisi ohtudest, mida inimene võib tekitada (nt põgenemisoht või pantvangiks võtmise oht), mis tähendab seda, et asjaomase väljaõppe saanud personal peab arsti, muude tervishoiutöötajate või kolmandate isikute elu ja tervise kaitsmiseks olema ohu kahtluse korral läheduses. Kinnitame, et oleme võtnud asjakohased meetmed, mis aitavad tagada, et meditsiinilisi protseduure teostatakse alati patsiendi huve, sealhulgas arsti ja patsiendi konfidentsiaalsust arvesse võttes. Patsientide privaatsust tagavad nõuded on sätestatud õigusaktides. Tervishoiuteenuste osutamiseks kasutatavad ruumid peavad vastama õigusaktides sätestatud nõuetele. Üks nendest nõuetest seisneb selles, et tervisekontrolli koht tuleb kardina või ekraaniga eraldada juhul, kui vastuvõtu- ja läbivaatuskohad asuvad samas ruumis. Seepärast on tervisekontrolli ruumid juba varustatud selliste vahenditega, nagu ekraanid ja vaheseinad, et tagada privaatsus ja veenduda, et kolmandad isikud ei näe protseduuri. Inimest arsti juurde saatvad töötajad võtavad alati arvesse seda, et patsiendi privaatsus oleks igal võimalikul viisil tagatud, arvestades olukorda ja saadetakse seotud ohte.

- **23. CPT loodab, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et ilma advokaadi ja võimaluse korral usaldusväärse täiskasvanu kohaolekuta ei kuulataks alaealisi üle, ei palutaks neil anda ütlusi ega allkirjastada dokumente süüteo (süütegude) kohta, mille toimepanemises neid kahtlustatakse.**

Kriminaalmenetluse seadustiku¹ kohaselt antakse kahtlustatavana kinnipeetule võimalus teatada kinnipidamisest oma valikul vähemalt ühele oma lähedasele meneteleja kaudu. Alaealise kinnipidamisest tuleb viivitamata teavitada tema seaduslikku esindajat, välja arvatud juhul, kui see ei ole alaealise huvides. Viimasel juhul tuleb teavitada kohaliku omavalitsuse asutust. Kui teavitamine kahjustaks kriminaalmenetlust, võib teatamise võimaldamisest või alaealise kinnipidamisest teavitamisest prokuratuuri loal keelduda. Kui alaealist kahtlustatakse kuriteos, on lisaks seaduslikule esindajale kogu menetluse ajal vajalik ka tema esindaja kohalolu (kriminaalmenetluse seadustiku § 45 lõige 2). Eesti kinnitab, et ametnike tegevuse alused ja kord on kooskõlas kehtivate õigusaktidega ja ametiasutused võtavad selle tagamiseks praktikas vajalikud meetmed.

2.4. Kinnipidamistingimused

a. Politsei arestimajad

Soovitused

- **28. Eespool nimetatust hoolimata soovib CPT Eesti ametivõimudel võtta vajalikke meetmeid, et tagada järgmist:**
 - Valga arestimajas ei hoita ühtegi isikut maksimaalsest kinnipidamisperioodist kauem (st 48 tundi);**
 - **Valga arestimaja kahte väikest esimesel korrusel asuvat ootekambrit – elamispiinda vähem kui 2 m² – ei kasutata kauem kui lühikesteks ooteperioodideks;**

- vähem kui 5 m² suuruseid kambreid Valga ja Haapsalu arestimajades ning muudes arestimajades ei kasutata enam ööbimiseks;
- paragrahvis 24 kirjeldatud Tallinna, Tartu, Haapsalu ja Valga arestimajade olmetingimustega seotud puudused parandatakse.

Vt punktis 34 esitatud vastus.

- **29. Hoovidega arestimajade puhul kiidab CPT asjaolu, et Tartu arestimajas ütlesid paljud kinnipeetavad delegatsioonile, et neile pakutakse iga päev üheks tunniks juurdepääsu välihoovidele. Sellegipoolest ei kehtinud see ilmselt ikka veel Tallinna arestimajas olevate isikute puhul, vaatamata komitee 2012. aasta soovitusel. Selles asutuses suurema osa delegatsiooni küsitletud inimeste sõnul võimaldati juurdepääsu vabale õhule kahel kuni kuuel päeval nädalas ja kuni pooleks tunniks korraga. Lisaks sellele ei olnud Tartu arestimaja kuus välihoovi ja Tallinna arestimaja hoov varustatud puhkamisvõimalustega (näiteks pinkidega). CPT arvates tuleks kõigile isikutele, keda politsei peab kinni 24 tundi või rohkem, pakkuda ööpäevas vähemalt üheks tunniks juurdepääsu vabas õhus olevale hoovile, mis on varustatud puhkamisvõimalustega. Komitee kordab oma soovitust, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke samme, et tagada nende ettekirjutuste tegelik rakendamine kõigis Eesti politseiasutustes.**

Kinnipeetavad saavad viibida tund aega päevas värske õhu käes, nagu on sätestatud seaduses. Tartu arestimajas on ühe kambri suurus 12 m² ja jalutamiseks on ette nähtud kokku kuus jalutusboksi.

- **30. Samuti tunneb komitee muret Tallinna arestimaja turvakambri nr 3 pärast. Peale tualeti oli kamber täiesti tühi ega sisaldanud puhkamisvõimalusi (nt tool, pink või voodi). Delegatsiooni uuritud registri järgi hoiti kinnipeetavaid mõnikord selles kambris üle öö.¹ CPT soovitab, et Tallinna arestimaja turvakamber varustataks sobiva puhkamisvõimalusega. Lisaks soovib komitee saada kinnitust selle kohta, et kui kinnipeetavat hoitakse selles kambris üle öö või osa ööst, antakse talle madrats, mis on ette nähtud ka arestimaja sisekorraeskirja paragrahvi 13 lõikes 2.**

Tallinna uus arestimaja avati 2018. aasta detsembris, mistõttu ei ole need teemad enam aktuaalsed.

b. Muud arestimajad

- **33. Tallinna Ida Politseijaoskonna puhul märgib CPT siiski murelikult, et komitee 2012. aasta külastuse raportis² toodud konkreetseid soovitusi pole rakendatud. Tegelikult on kinnipidamistingimused pärast viimast külastust veelgi halvenenud. Kambrid olid lagunened, halvasti ventileeritud ja mõnel juhul väga räpased (sealhulgas madratsid). Lisaks puudus enamikus kambrites puhkamisvõimalus (nt põranda külge kinnitatud tool või pink). [---]Oma 26. veebruari 2018. aasta kirjas teatasid Eesti ametivõimud komiteele, et Tallinna Ida Politseijaoskonnas „hoitakse kinnipeetavaid rohkem kui 4 m² suurustes üksikkambrites“. CPT tuletab meelde oma arvamust, et ööbimiseks kasutatavad kinnipidamiskambrid võiksid olla suurusjärgus 7 m². Komitee kordab oma soovitust, et Tallinna Ida Politseijaoskonnas lõpetataks kohe vähem kui 5 m² suuruste kambrite kasutamine ööbimiseks.**
- **34. Pealegi ei olnud kummaski ülalnimetatud politseijaoskonnas vabas õhus liikumise võimalust. Sellega seoses viidatakse paragrahvis 29 esitatud märkustele ja soovitustele.**

Eesti soovib, et piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee võtaks arvesse politsei arestimajade tingimuste parandamisega seotud järgmist teavet.

¹ Uuritud registreid järgi kasutati seda kambrit 2017. aasta esimese üheksa kuu jooksul 14 korda.

Kinnipidamise pikkus ei ületanud kunagi 23 tundi, kuid üheksal juhul veetsid inimesed selles kambris terve öö või osa sellest.

² Raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahvid 37 ja 38.

- Pärnu uue arestimaja ehitamine on alanud ja uus hoone on kavas kasutusele võtta 2021. aasta suvel. Päästeameti ja politsei jaoks uue hoone rajamise plaani tõttu ei kavandata vana hoone ulatuslikke ehitustöid. Küll aga tehti 2018. aasta teisel poolaastal väiksemaid hooldus- ja renoveerimistöid, näiteks sanitaarremonti.
- Valga arestimaja rekonstrueeritakse arestimaja ruumide ja elamistingimuste ajakohastamisega. Renoveerimise projekt on lõpetatud ja uus hoone on kavas kasutusele võtta 2021. aasta esimesel poolaastal. Muude arestimajades ülekoormuse vältimiseks kasutatakse Valga arestimaja lühiajalise (48 tunni) kinnipidamisasutusest alles pärast seda, kui Tallinnas on avatud uus arestimaja.
- Pärast piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee külastust suleti Tartu arestimajas kambrid nr 118 ja 2017.
- Perioodil 15.–22. mai 2018 tehti Haapsalu arestimajas sanitaarremont, näiteks värviti lagi ja seinad üle ning hoiuruumis parandati sein ja valati põrand. Kinnipeetavate jaoks on kümme kohta. Arestimaja keskmine täituvus aastast on 13% ja seda kasutatakse üksnes võimalusena inimeste ajutiseks kinnipidamiseks.
- Tallinna uus arestimaja avati 2018. aasta detsembris. Kinnipeetavate jaoks on üle 130 koha ja arestimaja tagab igas kambris vähemalt 4 m² isiklikku ruumi inimese kohta. Üksikkambri suurus on 10,1 m² ja nelja inimese kambris on inimese kohta ette nähtud 5,75 m². Ida-Harju politseijaoskonna ajutisi kinnipidamiskambreid kasutatakse lühiajaliseks kinnipidamiseks ja ühe kambri suurus on üle 4 m². 2018. aasta esimesel poolaastal tehtud remonditööde ajal paigaldati kambritesse narivoodid ja tavalised voodid ning tehti sanitaarremont, vahetati välja metalluksed, lisati toiduluugid ja ka muud täiendavad kinnipidamistingimused viidi standarditega vastavusse.
- Kuressaare jalutushoovi ehituse rahastamine on kavandamisel ning loodame saada vahendeid ehitustöödeks aastaks 2020.
- Rapla arestimaja koridorid ehitati 2017. aasta juuni–juuli jooksul ümber, samuti paigaldati uus ventilatsioonisüsteem ja rajati uus tööruum.

2.5. Politseiasutustes hoitavad eelvangistuses viibijad

Soovitused

- **38. Arvestades paragrahvides 35 kuni 37 tehtud märkusi, kutsub CPT Eesti ametivõime üles võtma kiireid ja otsustavaid meetmeid, et lõpetada eelvangistuses viibijate kinnipidamine arestimajades pärast kinnipidamisperioodi. CPT palub, et sellele esitataks kolme kuu jooksul üksikasjalik tegevuskava, mis sisaldab selle eesmärgi saavutamiseks võetud meetmete täpseid tähtaegu.**

Lisaks soovitab komitee, et viivitamatult lõpetataks eelvangistuses viibijate majutamine järgmistes asutustes:

- **Tallinna, Tartu ja Viru arestimajades, mis asuvad vangla lähedal;**
- **arestimajades, milles puuduvad vabas õhus viibimise võimalused.**

Lisaks tuleks kuni teiste arestimajade täieliku ja lõpliku kinnipeetavate hoidmiseks kasutamise lõpetamiseni tagada järgmine:

- **asjaomaseid isikuid majutatakse arestimajas võimalikult lühikeseks ajaks;**
- **asjaomaseid isikuid majutatakse piisavalt suurtes kambrites, millel on piisav juurdepääs loomulikule valgusele;**
- **asjaomased isikud läbivad põhjaliku arstliku läbivaatuse kvalifitseeritud tervishoiutöötaja poolt 24 tunni jooksul pärast eelvangistusse võtmist;**
- **asjaomastel isikutel lastakse vähemalt üks tund päevas olla vabas õhus;**
- **asjaomastele isikutele pakutakse mõnda tegevust ja meelelahutust (nt ajalehed, teler, lauamängud);**
- **asjaomastele isikutele võimaldatakse vähemalt üks tunnipikkune külastus nädalas ja korrapärane juurdepääs telefonile.**

Vangistusseaduse kohaselt on vahistatu isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas.³ Vangistusseaduses ei ole sätestatud tähtaega, mil viiakse eelvangistuses viibiv isik üle vanglasse. Kuna arestimajad kuuluvad siseministeeriumi haldusalasse, ei ole tegu vaid õigusliku küsimusega, vaid see tähendab ka kahe ministeeriumi haldusala tegevust praktiliselt tasandil—ühelt poolt võetakse arvesse vanglate suutlikkust erinevatel ajavahemikel kinnipeetavaid vastu võtta, teiselt poolt kinnipidamistingimusi, mida on võimalik kinnipeetavatele kinnipidamisasutustes praegu ja lähitulevikus tagada. Eesti tunnistab piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee tõstatatud eelvangistuses viibijate arestimajadesse paigutamise küsimust. Justiitsministeerium on kinnipeetava või vahi all viibiva isiku arestimajas viibitud aega käsitletud ühe lahendatava küsimusena, mis on kavandatud vangistusseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuse eelnõu⁴, ning on juhtinud tähelepanu vajadusele reguleerida seda küsimust õigusloome tasandil. Siseministeerium on oma vastuses avaldanud toetust kavale välja töötada põhimõte, mille abil saaks reguleerida kinnipeetavate või vahi all viibivate isikute viibimisaega arestimajas. Seepärast on vastutavad ministeeriumid tõstatanud asjaomase küsimuse ja tunnistanud vajadust muuta õiguslikku olukorda. Ajutiselt arestimajades hoitavate kinnipeetavate suhtes on justiitsministeeriumil kavas ette valmistada seadusemuudatused, millega sätestatakse tähtaeg ja võetakse arvesse vajadust asjaomasel juhul paigutada kinnipeetav ajutiselt arestimajja. Sellist õiguskaitsevahendit tuleb käsitada kohtumenetluse või menetlustoimingu toetamisena.

Sellel põhjal ei ole õigusaktis ametliku tähtaja kehtestamine piisav selleks, et saavutada eesmärk, st tagada kõikidele vahi all olevatele isikutele väärivad kinnipidamistingimused. Selle eesmärgi saavutamiseks oleks sobiv meede luua terviklik süsteem, mis hõlmab nii õiguslikke kui ka praktilisi meetmeid. Vahi all viibivate isikute arv on viimastel aastatel ühtlaselt vähenenud (aastatel 2006–2016, st kümne aasta jooksul peaaegu kaks korda)⁵. Vahi all viibivate isikute arvu vähenemise üks põhjuseid on 2016. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatus, mis sätestab selgelt, et vahi alla võtmine peab olema vältimatu. Vahi all viibivate isikute arv vähenes 2016. aastal 22%, st 156 inimese võrra⁶. Ajavahemikus 1. septembrist 2016 kuni 28. veebruarini 2017 vähenes vahi all viibivate inimeste protsent eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 16%.

Seisuga 1. jaanuar 2017 oli vahi all viibivate inimeste arv kokku 542.⁷ Nendest 176 inimest ehk 32,4% viibisid arestimajades. Seisuga 1. jaanuar 2018 oli arestimajades kokku 180 inimest, st 31,5% kõikidest vahi all viibivatest inimestest. Vanglasse üleviidud vahi all viibinud inimeste protsent on pärast seda järjepidevalt suurenenud⁸. Seisuga 23. september 2019 oli vahi all viibivate inimeste koguarv 524, kellest 34, st 6,48%, viibisid politsei arestimajades.

Justiitsministeeriumi haldusala vanglasüsteemis toimunud ümberkorraldused on toonud kaasa eelvangistuses viibijate paigutamise praktilisi muutusi. Tallinna uue vangla avamisega 2018. aasta detsembrist on kinnipeetavate üldarv kasvanud umbes 350 koha võrra ja vanglates on nüüd rohkem ruumi vahi all viibivatele isikutele ning see võimaldab neid rohkem vanglatesse paigutada. Justiitsministeerium ja siseministeerium on piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee soovitusel kokku leppinud, et reeglina hoitakse kõiki eelvangistuses viibijaid vanglas. Need uued asjaolud on võimaldanud eelvangistuses viibijate

³Vangistusseaduse § 4, saadaval inglise keeles:

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512032018002/consolide>.

⁴27. märtsi 2015. aasta vangistusseaduse muutmise eelnõu väljatöötamise kava on saadaval veebis: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/86e84720-5958-40c9-8786-0c6d8b0ec66e#Z6w6gpol>

⁵ Vt kriminaalmenetluse seadustiku muudatuste mõjuhinnang. Kriminaalpoliitika analüüs, Justiitsministeerium, 2017. Lk 2, joonis 1. Vahi all viibivate inimeste arv aastatel 2006–2016 seisuga 31. detsember, saadaval veebis: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/pop_analuus_26.05.2017.pdf

⁶ https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_arendusuundade_taitmine_2016_lisa.pdf

⁷ Seisuga 26. november 2018 oli vahi all viibivate inimeste arv 533.

⁸ Justiitsministeeriumi andmetel oli 9. juuli 2018. aasta seisuga vahi all viibivate inimeste koguarv 483, kellest 127 ehk 26,3% viibisid politsei arestimajades. Kinnipeetavate kohta peetav register on saadaval veebis aadressil: <http://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangide-ja-kriminaalhooldusaluste-arv>

üleandmist politsei arestimajadest vanglatesse üle Eesti. Selle tagajärjel ja eelkõige pärast 2019. aasta keskaega on eelvangistuses viibijate arv politsei arestimajades märkimisväärselt vähenenud.

Uusi arestimajasid ehitatakse⁹ ja samal ajal parandatakse pidevalt kasutuses olevate arestimajade elamistingimusi. Tallinna uue vangla avamisega 2018. aasta detsembris on vanglates nüüd rohkem ruumi vahi all viibivatele isikutele ning see võimaldab neid rohkem vanglatesse paigutada. Tallinna uue arestimaja rajamisega valmisid ka uued kambri¹⁰, mis tähendab seda, et teiste arestimajade koormus väheneb märkimisväärselt. Sellega tagatakse arestimajades viibivatele isikutele paremad tingimused (isiklik ruum jne). Tallinna uues arestimajas on iga kambri tagatud vähemalt 4 m² isikliku ruumi inimese kohta. Üksikkambri suurus on 10,1 m², nelja inimese kambri suurus on inimese kohta ette nähtud 5,75 m²¹¹. Kõndimiseks on kokku 16 jalutusboksi. Nende bokside suurus on 22,6 m².

Samas tuleb võtta arvesse, et personali puudumisel¹² on oluline mõju vanglate võimekusele vahi all olevaid isikuid vastu võtta. Sellegipoolest juhime tähelepanu sellele, et vanglad alustasid ja jätkavad Politsei- ja Piirivalveameti taotlusel kõikide nende vahi all olevate isikute vastuvõtmist, keda hoitakse arestimajades.

Samuti soovib Eesti juhtida piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee tähelepanu veel ühele olulisele sammule selles kontekstis. Nimelt aastatel 2018–2019 toimunud analüüsile ja käimasolevatele aruteludele justiitsministeeriumi, siseministeeriumi ja nende valitsemisala alla kuuluvate asutuste vahel politsei arestimajades ja vanglates isikute kinnipidamise ja vangistamise korraldamise kohta. Praegu töötatakse välja projektplaani, et anda Politsei- ja Piirivalveameti osutatav kinnipidamisteenus Jõhvi ja Tartu politsei arestimajades üle vanglateenistusele, vastavalt Viru vanglale ja Tartu vanglale. Analüüsi peamine tulemus väljendub otseselt praktikas, eelkõige kinnipidamistingimuste parandamises ja lühemas ajas, mil eelvangistuses viibijaid hoitakse arestimajades.

Juhime tähelepanu, et politsei ei hoia süüdimõistetuid enam arestimajades.

- **39. Lisaks mõnes arestimajas valitsevatele väga halbadele tingimustele on hirmutamise ja väärkohtlemise ärahoidmise seisukohast palju parem, kui uurijad küsitavad eelvangistuses viibijaid vanglas, mitte politseiruumides. Seetõttu kordab komitee oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, et tagada, et eelvangistuses viibijaid saadetakse tagasi arestimajadesse ainult erandkorras, konkreetsetel põhjustel ja võimalikult lühikeseks ajaks. Lisaks peaks prokurör või kohtunik tagasisaatmiseks alati selge loa andma. Reeglina ei tohiks asjaomaseid vange hoida politseiasutustes üle öö.**

Sellele küsimusele on juba tähelepanu pööranud 2015. aastal vangistuseseaduse väljatöötamiskavatsuse eelnõuga. Eelnõu plaanitakse näha ette, et kui süüdimõistetav kohtuotsus jõustub, paigutatakse isik võimalikult kiiresti vanglasse. Samuti kavatakse nad kehtestada sätte, mille kohaselt võib isik viibida ajutiselt arestimajas seoses uurimise, kohtuistungitega või õigustatud juhtudel. See on ennekõike praktiline kaalutus, nii et isikut ei oleks vaja transportida ühest asutusest teise rohkem kordi kui vajalik. Näiteks kui kinnipeetav tuleb viia piirkonda, kus ei ole vanglat, vaid arestimaja, ning seal viibimine kehteks ühe ööpäeva. Tavaliselt kavandatakse ülekuulamise võimalikult järjestikku.

Paralleelselt võetakse meetmeid arestimajades vahi all olevate isikute ajakohastatud tingimuste tagamiseks. Pärnu arestimaja uus hoone on kavas valmis saada 2021. aastaks. Päästeameti ja politsei jaoks uue hoone rajamise plaani tõttu ei kavandata Pärnu arestimaja vana hoone ulatuslikke ehitustöid.

⁹ Tallinna uus arestimaja (2018), Pärnu arestimaja on kavas valmis saada 2020. aastaks.

¹⁰ Tallinna uues arestimajas on 132 kohta, kaks üksikkambri puuetega inimestele, kuus üksikkambri karantiini eesmärgil, neli neljale inimesele ette nähtud kambrit ja 54 kahele inimesele ette nähtud kambrit.

¹¹ Vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale ei hõlma see ala tualettruumiga kaetud ala.

¹² Justiitsministeeriumi andmetel oli 2017. aasta neljanda kvartali lõpu seisuga Viru vangla valvurite vakantseid ametikohti 63,55, Tallinna vanglas 73,93 ja Tartu vanglas 26.

Väiksemaid hooldus- ja renoveerimistöid tehakse siiski endiselt. Kuressaare arestimaja jalutushoov on kavas valmis saada 2020. aastaks. 2018 paigaldati Ida-Harju politseijaoskonna ajutiseks kinnipidamiseks mõeldud kambritesse narivoodid ning renoveerimise käigus vahetati välja metallused ja lisati toiduluugid. Kavas on rekonstrueerida Valga arestimaja hoone, sealhulgas ajakohastada ruumid ja elamistingimused. 2017. aasta juunist juulini toimusid Rapla arestimaja teenindussaali ehitustööd, mis hõlmasid koridoride rekonstrueerimist, uue ventilatsioonisüsteemi paigaldamist ja tööruumi ehitamist. 2018. aastal renoveeriti Haapsalu arestimaja.

3. JUSTIITSMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED

3.1. Esialgsed märkused

- **42. Eesti ametivõimud märkisid, et nad olid kindlad, et pärast uue vangla avamist Tallinnas võimaldatakse kõikidele vangidele vähemalt 4 m² elamispinda inimese kohta. CPT usub, et see on tõepoolest nii, ja palub tungivalt, et Eesti ametivõimud tõstaksid viivitamata mitmeinimesekambrite seadusliku elamispinna miinimumstandardi 4 m²-ni (arvestamata kambrite sanitaarsõlmede ala).**

Tartu vanglas ja Viru vanglas on kinnipeetavatele tagatud vähemalt 4 m² isiklikku ruumi. Tallinna uue vangla avamisega 1. detsembril 2018 on igas vanglas kinnipeetavatele tagatud vähemalt 4 m² isiklikku ruumi.¹³ Õigusakte muudetakse vastavalt.

- **43. CPT julgustab Eesti ametivõime jätkama jõupingutusi, et töötada välja mittevabaduskaotuslikke meetmeid enne karistuse määramist, vangistuse alternatiive ning meetmeid, mis hõlbustavad vabaduse kaotanud isikute taasintegreerumist ühiskonda. Selliste jõupingutuste puhul tuleks edaspidi järgida ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee asjakohaseid soovitusi, mis on toodud eelmises CPT raportis.**

Alternatiivsed sanktsioonid on Eestis üks kriminaalpoliitika prioriteete, mille eesmärk on korduvkuritegevuse ja kinnipeetavate arvu vähendamine. Viimase 15 aasta jooksul on Eesti suhteliselt edukalt saavutanud viimatinimetatud eesmärgi, sest kinnipeetavate arv on vähenenud 1,8 korda alternatiivsete sanktsioonide, st elektroonilise järelevalve ja karistusest tingimisi vabastamise, laiema kasutuse tõttu (kinnipeetavate arv väheneb endiselt, kuid on sellegipoolest ELis kuues suurim kinnipeetavate arv elaniku kohta).

Kinnipeetavate arv vanglates ja arestimajades vähenes 2018. aastal 136 võrra (2017. aastal oli see suurenenud 134 inimese võrra). Aasta alguses oli kinnipeetavate koguarv 2707, aasta lõpus 2571; süüdimõistetute arv vähenes 95 võrra, vahistatute arv aga 41 võrra. Vahi all viibivate isikute arvu vähenemise üks põhjuseid on 2016. aastal jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatus, mis sätestab selgelt, et vahi alla võetakse vaid vältimatul juhul. Lisaks 1. septembril 2016. aastal jõustunud määruse muudatustele võib vahi all viibivate isikute arvu vähenemist seostada ka registreeritud kuritegude arvu vähenemisega.

1. septembril 2016 jõustunud muudatusega täpsustati kriminaalmenetluse seadustiku § 130 lõiget 2 selliselt, et isiku vahi alla võtmine on võimalik ainult siis, kui see on vältimatu. Vabaduse piiramine peab toimuma vastavalt põhiseadusele. Seepärast võib kahtlustatava või süüdistatava vahi alla võtta üksnes juhul, kui ta tõenäoliselt hakkab hoiduma kriminaalmenetlusest või jätkab kuritegude toimepanemist ning vahi alla võtmine on selle ärahoidmiseks vältimatu. Samuti on oluliselt muudetud muid vahi alla võtmisega seotud sätteid, sealhulgas seda osa, mis on seotud ennetusmeetmete valikuga, mis jõustus 1. jaanuaril 2016 ja mille kohaselt on prokuröriil võimalus taotleda vahi alla võtmise asendamist elektroonilise jälgimisega, kui vahi all olev isik sellega nõustub ning juhul, kui alaealine kahtlustatav või süüdistatav võetakse vahi alla, hinnatakse eriti põhjalikult vahi alla võtmisega seotud võimalikke negatiivseid mõjusid vahi all viibivale isikule.

Kinnipeetavate arvu vähendamiseks töötame pidevalt välja täiendavaid meetmeid. 2015. aastal jõustusid kriminaalmenetluse seadustiku muudatused, viies Eesti seadused vastavusse määrusega alternatiivsete ennetusmeetmete kasutamise otsuse vastastikuse tunnustamise ja kohaldamise kohta juhul, kui isik võetakse vahi alla Euroopa Liidu liikmesriikides (nõukogu raamotsus 2009/829/JSK Euroopa Liidu liikmesriikides vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmete rakendamise otsuste kui kohtueelse kinnipidamisega seotud alternatiivse

¹³ Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt ei arvestata kogupinna hulka tualettruumi jaoks kasutatavat ala.

võimaluse suhtes). Aastal 2016 teostas justiitsministeerium analüüsi¹⁴, et tõhustada kriminaalmenetlust tagavate meetmete süsteemi. Aastal 2018 koostas justiitsministeerium kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise eelnõu¹⁵ (kriminaalmenetluse seadustiku muutmise eelnõu), millega muudetakse kriminaalmenetluse seadustiku ennetusmeetmete reguleerimist nii, et need oleksid täpsemalt kooskõlas raamotsusega Euroopa Liidu järelevalvemeetmetega. Eelnõu laiendab ja mitmekesistab ennetusmeetmete valikut vahi alla võtmise kõrval, võimaldades tagada, et inimeste põhiõigusi järgitakse, ohvreid ja üldsust kaitstakse tõhusamalt ja põhjalikumalt, ning vähendades kinnipidamisasutuste koormust, sest vahi alla võtmise kõrval on olemas ka alternatiivid. Pakutakse välja mitmeid uuenduslikke ennetusmeetmeid; need ei ole otseselt seotud Euroopa Liidu raamotsusega, kuid suurendavad kriminaalmenetluse tõhusust. Eelnõu on kooskõlastamisjärgus.

- **44. Nagu eespool märgitud, hoitakse kõiki alaealisi vange Viru Vangla noorteosakonnas. CPT on pikka aega soovitanud, et kõiki kuriteos kahtlustatavaid või süüdimõistetud alaealisi kinnipeetavaid hoitaks kinnipidamiskeskustes, mis on loodud spetsiaalselt selles vanuses inimestele, pakkudes õhkkonda, mis ei sarnane vanglale. Sellega seoses teatasid Eesti ametivõimud delegatsioonile, et lähiajal kaalutakse kõikide alaealiste vangide üleviimist spetsiaalsetesse asutustesse. CPT soovib saada nende plaanide kohta ajakohast teavet.**

Noortele ja eelkõige alaealistele kinnipeetavatele pööratakse vanglates erilist tähelepanu, sest nende vanuse tõttu on eriti oluline tagada nende keskkonda ja vaimset heaolu toetavad meetmed. Tegemist on erirühmaga, kellele on tagatud oluliselt leebemad kinnipidamistingimused, nende jaoks on välja töötatud motivatsioonisüsteemid ning nad suhtlevad iga päev kontaktisikute, psühholoogide ja teiste eri valdkondade spetsialistidega. Vahi all viibivate alaealiste arv ei ole viimastel aastatel märkimisväärselt muutunud: nii 2014., 2015. kui ka 2016. aasta lõpus oli vanglas vahi all 13 alaealist. Nädalapõhise statistika kohaselt oli 2018. aasta oktoobris vanglas üheksa alaealist, 2019. aasta septembris oli see arv 16. Alaealiste õigusrikkujate kohtuprotsessi aeg on mõnevõrra lühenenud. Aastal 2018 lahendati 73%¹⁶ alaealiste juhtumitest kolme kuu jooksul. Alaealiste erikohtlemise eesmärk on kriminaalasjade kiirem menetlemine, eelistades alternatiivseid mõjutamisviise ja mõistes, et tähelepanu tuleb pöörata lapsele ning kaasata tema pereliikmed (mõnel juhul lähisugulased). Korduvkuritegevuse vähendamine kuritegusid toime pannud alaealiste hulgas on justiitsministeeriumi üks peamisi kavandatud tegevusi aastateks 2019–2022. Selleks et vähendada korduvkuritegevust alaealisena kuriteo toime pannud isikute hulgas ja vältida noorte sattumist kinnipidamisasutustesse, on Eestis alates 2015. aastast kasutatud kõige ulatuslikumat tõenduspõhist ennetusprogrammi mitmedimensioonilist sekkumisprogrammi MDFT (Multidimensional Family Therapy). 2015. aasta sügiseks valmisid Tapal ja Kaagveres ka uute nõuetega erikoolide hooned, võimaldades vähendada ka alaealiste arvu vanglateskeskkonnas.

2018. aastal jõustusid alaealiste õigusrikkujate kohtlemisega seotud karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku seadusemuudatused. Peamised muudatused olid järgmised: kehtestati karistusse sekkumise eelistamise põhimõte: karistust võib kohaldada üksnes juhul, kui alaealiste suhtes kohaldatavad meetmed ei ole edasiste õigusrikkumiste ärahoidmiseks piisavalt tõhusad; tutvustati noorte täiskasvanute erikohtlemise põhimõtet: kohus võib alaealiste suhtes kohaldatavaid meetmeid rakendada ka 18–21-aastaste noorte täiskasvanute suhtes; tutvustati võimalust, et kohtunik võib kinnipidamise asendada isiku kinnisesse lasteasutusse paigutamise.

Kriminaalpoliitika keskendub noorte vägivallakuritegude toimepanemise takistamisele, sealhulgas tõenduspõhiste (teraapia)programmide (eriti MDFT) tagamine alaealistele, kes on toime pannud kuriteod, ja alaealiste vanglast eemalehoidmisele. Alaealiste õigusrikkujate reformimise edukus sõltub

¹⁴ Analüüs on saadaval siin:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalmenetlust_tagavate_meetmete_susteemi_taienda_mine_m_hirvoja.pdf

¹⁵ Tekst ja seletuskiri on avalikult saadaval siin:

<http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/aca7e3cf-d349-4a40-a700-bbdb2b5a115c#EhuAcNFC>

¹⁶ Vastavalt Eesti kriminaalpoliitika arengusuundadele aastani 2030 on edasine eesmärk see, et vähemalt 80% neist juhtumitest viiakse läbi kahe kuu jooksul.

ka korrakaitseüsteemist ning tõhusast koostööst kohalike omavalitsuste ja sotsiaalkaitseüsteemi vahel. Alaealiste vanglast eemalehoidmiseks on vaja teha täiendavat tööd. Koostöös teiste asutustega tehakse jõupingutusi, et võimalikult palju alaealisi paigutada alaealiste ja noortega töötavatesse asutustesse.

Hiljuti (13. septembril) allkirjastati kohaliku arengu programmi leping ning EMP ja Norra finantsmehhanismi toel alustame hiljemalt 2020. aasta alguses noorte kurjategijate kohtlemisele suunatud projektide elluviimist. Projekt hõlmab mitmeid tegevusi, mis parandavad noorte kurjategijate kohtlemist vanglates, suletud lasteasutustes ja karistusest tingimisi vabastamise korral. Näiteks on ette nähtud erinevad koolitused, hindamine ja mitmepoolse koostöö mudelid ning sekkumiste arendamine. Lisaks tutvustatakse Viru vanglas taastava õigusemõistmise tavadid ja koolitatakse personali, et hõlbustada noorte üksuses alternatiivsete konfliktilahenduste kasutamist.

3.2. Väärkohtlemine

- **45. CPT soovib Eesti ametivõimudel korrata vanglaametnikele kõigis kolmes vanglas, et mitte ükski väärkohtlemise vorm, sealhulgas sõnaline väärkohtlemine ja ülemäärane jõu kasutamine vahejuhtumite käigus, pole vastuvõetav ning nende eest karistatakse vastavalt.**

Ametnikud omandavad Eesti Sisekaitseakadeemias ühe- või kolmeaastase ettevalmistusteenistuse ajal kinnipeetavatega suhtlemiseks vajalikud oskused ja teadmised.¹⁷ Piinamise ja väärkohtlemise ennetamise teema on kaasatud kõikidesse Sisekaitseakadeemia korrakaitsepersonali õppekavadesse, tagades politsei-, piirivalve-, päästeteenistuse ja vanglateenistuse ametnike erialase koolituse. Seepärast hõlmab vanglaametniku kutseõppekava koolitust mis tahes väärkohtlemise ärahoidmiseks. Vanglaametnikele korraldatakse täiendkoolitus vastavalt vajadusele.

Õigusakte, sealhulgas inimõigusi ja piinamise ennetamist, käsitletakse täpsemalt politseinike õppekavades moodulis „Inimõigused ja eetika“; vangivalvuritele ettenähtud moodulis „Vangistust käsitlevad õigusaktid ja vanglateenistus“ ning parandusametnikele ettenähtud moodulis „Juriidilised isikud ja vanglakorraldus“; moodulite eesmärk on anda tudengitele vajalik teave ja oskused praktiliste ülesannete täitmiseks, järgides täielikult õigusnorme ja kutse-eetikat. Vanglaametnike täienduskoolitust korraldatakse vastavalt vajadusele.

Ametnik täidab oma ülesandeid ausalt, asjatundlikult ja hoolsalt.¹⁸ Nende üldiste kohustuste üksikasjalik kirjeldus on sätestatud vanglateenistuse eetikakoodeksis.¹⁹ Eetikakoodeks kehtib vanglaametnike suhtes ja sätestab, et vanglaametnik hoidub vägivalga ja vihkamise mis tahes viisil propageerimisest. Eetikakoodeksi kohaselt kohtleb vanglaametnik karistuse kandnud ja seadusekuulekasse ellu naasnud isikut tavalise ühiskonnaliikmena, mitte kriminaalkurjategijana (lk 2.2). Vanglaametniku eetikakoodeks näeb muu hulgas ette ametnike kohustuse kohelda kinnipeetavaid ja kriminaalhooldusaluseid seaduste kohaselt ning teha kõik endast olenev, et hoida ära nende füüsilist ja vaimset väärkohtlemist teiste ametnike poolt (lk 2.3).

¹⁷ Vanglatöötajad saavad väljaõppe Eesti Sisekaitseakadeemias, kus nad saavad läbida kutsekoolituse, rakenduskõrgharidusõppe või tasemekoolituse. Eesti Sisekaitseakadeemia vastutab vanglaametnike koolitamise eest rakenduskõrgharidusõppes (EQFMi 6. tase) ja kutsekoolituses (EQFMi 4. tase). Vanglaametniku kutsekoolitus – 1 aasta; paranduskoolituse valdkonna rakenduskõrgharidusõpe – 3 aastat; rakenduskõrgharidusõppel põhinev kutsekoolitus, jätkuõpe – 5 kuud (juhtumikorraldaja), 7 kuud (teabe- ja juurdlusametnik). Lisaks on akadeemias võimalik õppida sisejulgeoleku magistriprogrammis. Vt ka vanglateenistuse aastaraamat 2018, saadaval veebis (inglise keeles), lk 15–21 (Justiitskolledži 2018. aasta õppekavad lk 18): https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/vanglateenistuse_aastaraamat_2018.pdf

¹⁸ Avaliku teenistuse seadus, saadaval veebis (inglise keeles):

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/525032019003/consolide>

¹⁹ Saadaval veebis: <https://www.vangla.ee/en/career-and-jobs/prison-officials-code-ethics>

Ebainimliku kohtlemise ja piinamise tuvastamiseks eraldi menetlust ei ole, sest juhul, kui sellise kohtlemise tunnused peaksid ilmneva, algatatakse kriminaalmenetlus karistusseadustiku vastava paragrahvi alusel ja kohtueelset menetlust viib läbi politsei koostöös prokuratuuriga.

Aastatel 2015–2018 ei ole toimunud menetlusi, mis on seotud võimu kuritarvitamise, kinnipeetava ebaseadusliku kohtlemise, ähvardamise, ettevaatamatuse, piinamise, inimsusevastase kuriteo või ohustamise tõttu tõsise tervisekahjustuse tekitamisega. Ehkki kriminaalmenetlust ei alustata, on sisekontrolliametnikud teostanud eelkontrolli, mille käigus rikkumisi ei tuvastatud. Kõiki juhtumeid uuritakse ja vajadusel võetakse ametnik distsiplinaarvastutusele teenistuskohustuste rikkumise eest.²⁰

Arvestades kõrgemat riskitaset keskkonnas, milles vanglaametnikud peavad iga päev töötama, kehtivad neile ametikoha täitmiseks rangemad nõuded. Pärast ametikohale asumist suunatakse vanglaametnikud viivitamata liikumise piiramise meetodite, erivarustuse ja teenistusrelvade väljaõppele. Hiljem toimuvad oskuste säilitamiseks ametnike regulaarsed koolitused ja vastavuskontrollid. Vanglateenistus korraldab ametnikele pidevalt asjakohaseid koolitusi erialaseks tööks vajalike oskuste säilitamiseks ja tõhustamiseks ning ametnike teadlikkuse tõstmiseks. Perioodiliselt viiakse läbi kohustuslikke erivarustuse koolitusi; nende koolituste ajal hinnatakse muu hulgas füüsilise jõu kasutamise proportsionaalsust. Kõik see kuulub vanglaametnike koolituse juurde. 1. märtsi 2018. aasta seisuga töötas vanglates 796 vanglaametnikku: kõrgharidust vajavatel ametikohtadel on 536 vangivalvurit, 248 juhtumikorraldajat ja muud spetsialisti ning vangla juhtkonna moodustavad 12 peainspektorit. Valvuritest on erialane haridus 423 töötajal, s.o 78,9%, ja kõrgharidust eeldavatel ametikohtadel töötavatest spetsialistidest on omandanud erialase hariduse 230 töötajat, s.o 92,7%.²¹ 31. detsembri 2018. aasta seisuga töötas vanglateenistuse ametikohtadel (sh justiitsministeeriumi vanglate osakond ja kõik kolm vanglat) 1214 inimest, neist 726 olid vanglaametnikud. Vanglaametnikest 91%-l oli kõrgharidus, 73%-l kutsekõrgharidus ja 66%-l kutseharidus. 2019. aasta juuli seisuga oli 69% vangivalvuritest omandanud kutsekõrghariduse või kutsehariduse. 87% kõrgharidust eeldavatel ametikohtadel töötavatest spetsialistidest on omandanud erialase hariduse.

- **46. Kiites seda, et siseauditiosakonna töötajad annavad aru otse vangladirektorile ja tegutsevad prokuröri järelevalve all, peab CPT siiski veel kord rõhutama, et ei ole vastuvõetav, et vanglaametnikud viivad läbi uurimisi oma kolleegide vastu samast vanglast. Selliseid uurimisi peaks alati läbi viima asjaomase vanglast sõltumatu organ ja soovitavalt vanglasüsteem tervikuna. Komitee kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid viivitamata meetmeid, et tagada selle ettekirjutuse tegelik ja tõhus rakendamine kogu vanglasüsteemis ning asjakohaste õigusaktide vastav muutmine.**

Vanglateenistuse ametnike toimepandud kuritegude avastamine ja lahendamine on vanglateenistuse prioriteet. Selleks loodi juba olemasoleva julgeolekuosakonna (2015. aastal nimetatud kui teabe- ja juurdlusosakond) kõrval igasse vanglasse eraldi sisekontrolliosakonnad. Need struktuurimuudatused jõustusid 1. jaanuaril 2014. Muudatuse eesmärk oli koondada ressursid, luues igasse vanglasse sõltumatu osakonnad, et uurida vanglaametnike toimepandud õigusrikkumistele, on võimalik huvide konflikt välistatud. Juhime tähelepanu asjaolule, et seoses vanglaametnike rikkumistega seotud probleemidega haldab vanglate tegevust justiitsministeeriumi sisekontrolli osakond (kui uurimisasutus). Kuriteo asjaolude ilmnemisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud läbi viima kriminaalmenetlust, välja arvatud juhul, kui selleks puudub alus või ilmnevad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud. Menetlust viivad läbi kohus, prokuratuur ja uurimisasutus. Juhime tähelepanu asjaolule, et vangla sisekontrolliosakond ei alusta kriminaalmenetlust, vaid sellest teavitatakse prokuratuuri. Kui isik ei nõustu prokuratuuri seisukohaga, mille kohaselt ei osuta miski kriminaalkuriteole, on isikul õigus esitada kaebus kriminaalmenetlust algatamata jätmise kohta peaprokuratuurile või esitada apellatsioonikaebus ringkonnakohtusse prokuratuuri otsuse peale kriminaalmenetlust mitte

²⁰ 31. oktoobri 2018. aasta seisuga oli käimas viis eeluurimist.

²¹ Eesti vanglateenistuse aastaraamat 2018. Saadaval veebis:

https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/vanglateenistuse_aastaraamat_2018.pdf

algatada. Ringkonnakohtu määruse peale saab edasi kaevata Eesti Riigikohtusse. Kuna kogu menetlus on lõppjärgus kohtuliku kontrolli all, tagatakse uurimise erapooletus.

Distsiplinaar-, haldus- ja karistusmeetmed on kasutusel kõikides asukohtades, kus inimestelt on võetud vabadus, ning piinamise või väärkohtlemise juhtumeid on võimalik uurida kaebuse alusel või ametikohast tulenevalt. Haldusmenetluse seaduse § 71 lõike 1 ja vangistusseaduse § 1-1 lõike 5 kohaselt on kinnipeetaval õigus esitada halduskohtusse vangla toimingu või meetme peale vaide halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras tingimusel, et kinnipeetav on varem vaide esitanud vangla või justiitsministeeriumi direktorile ja vangla või justiitsministeeriumi direktor on vaide tagastanud, rahuldanud vaide osaliselt, vaide tagastanud või jätnud vaide tähtaja jooksul lahendamata. Kui vanglaametniku tegevuses ilmnevad distsipliini rikkumise tunnused, viiakse distsiplinaarmenetlus läbi avaliku teenistuse seaduse 8. peatüki (§-d 69–79)²² ja vangistusseaduse §-de 148–150 kohaselt. Kui kinnipeetava või vanglaametniku tegevuses ilmnevad kuriteo või väärteo tunnused, nagu on juba eespool öeldud, antakse menetlus üle politseile. Kuna seadusega on sätestatud erinevad kontrollimehhanismid, mis tagavad sisekontrolli sõltumatuse ja sõltumatute asutuste teostatava järelevalve, alustades justiitsministeeriumi sisekontrolli talitusest ja lõpetades prokuratuuri ja Eesti Riigikohtuga.

Kaebussüsteemi üks osa on võimalus esitada väärkohtlemise kaebus õiguskantslerile. Õiguskantsler võib teostada järelevalvet riigiasutuste (nt juhatused, inspeksioonid), kohaliku omavalitsuse asutuste ja organite (nt linnaasutused, munitsipaalasutused), avalik-õiguslike juriidiliste isikute (nt advokatuur), aga ka avalik-õiguslike eraõiguslike isikute tegevuse üle, kes täidavad avalikke ülesandeid (nt kohtutäiturid, halduslepingu alusel tegutsevad mittetulundusühingud). Üksikisikud võivad pöörduda õiguskantsleri poole, kui nad leiavad, et amet või avalikke ülesandeid täitev isik on käitunud ebaseaduslikult. Õiguskantsler avaldab arvamust, hinnates, kas avalikke ülesandeid täitev isik oli seadusi järginud. Õiguskantsler määrab kaalutusõiguse alusel menetlustoimingute vormi ja muud haldusmenetluse üksikasjad. Menetlus peab olema eesmärgipärane, tõhus ja arusaadav, läbi viidud põhjendamatult viivitusega ja erapooletult, et tagada vajalik uurimine. Samuti saab väärkohtlemist tuvastada ja uurida kinnipidamiskohtade korrapäraste kontrollkäikude ajal.

3.3. Kinnipidamistingimused

- **48. CPT palub ajakohast teavet edusammude kohta, mis on tehtud uue Tallinna Vangla ehitamise lõpuleviimiseks ja vana hoone kasutuselt eemaldamiseks.**

Tallinna uus vangla avati 1. detsembril 2018 ja kõik kinnipeetavad viidi üle uude hoonetekompleksi. Kuna vanad hooned olid suures osas amortiseerunud, suleti need ruumid ja kinnipeetavaid sinna enam ei viidud. Viimati viidi kinnipeetavad Tallinna uude vanglasse 7. detsembril 2018 ja vanu vanglahooneid ei ole sellest kuupäevast alates isikute kinnipidamiseks kasutatud.

Uue vangla²³ rajamine tagab kinnipeetavatele ajakohastatud kinnipidamistingimused, sealhulgas uue vanglakambri, kus iga kinnipeetava kohta on ruumi vähemalt 4 m². Lisaks asuvad väljaspool vangla peamist piiri arestimaja ja kinnipidamiskeskus. Tegemist on üle 60 000 ruutmeetri suuruse netopindalaga.²⁴

- **49. Nagu ka 2012. aastal, sai delegatsioon Viru Vangla vangidelt mitmeid kaebusi, et aknaid ei saanud avada ja ventilatsioon polnud piisav. CPT kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke meetmeid, et tagada, et kõik Viru Vangla kambrid oleksid piisavalt ventileeritud.**

²² Avaliku teenistuse seadus, ingliskeelne versioon on saadaval veebis:

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/525032019003/consolide>

²³ Video uuest vanglakompleksist:

<https://www.facebook.com/351220148612004/posts/771152249952123/>

²⁴ Valik fotosid Tallinna uuest vanglast on saadaval veebis:

https://www.dropbox.com/sh/5rgbegtynr5a3e/AACi8ckxwXhOU_yvr00jfe-ia/TLN%20vangla%20uus/V%C3%A4iksed%20failid?dl=0&subfolder_nav_tracking=1

Viru vanglas on sundventilatsioonisüsteem, mis vastab elamute ja elamispindade ventilatsioonisüsteemide nõuetele, nagu on sätestatud Euroopa standardis.²⁵ Sundventilatsioonisüsteem tagab kambrites tõhusa õhuringluse. Süsteemi tõrgeteta toimimiseks kontrollitakse seda regulaarselt. Ventilatsioonisüsteemi tõrgete korral kuuma ilma tingimustes on vanglad võimaldanud kambrites kasutada ventilaatoreid ja taganud pudelivee.

- **50. CPT julgustab Eesti ametivõime laiendada Tartu ja Viru vanglates eelvangistuses viibijate välisrajatisi, et võimaldada asjaomastel kinnipeetavatel end füüsiliselt liigutada. Samuti tuleks teha samme, et tagada mõningane kaitse halva ilma eest väljas asuvates hoovides. Lisaks loodab komitee, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et uues Tallinna Vanglas asuvate eelvangistuses viibijate välisrajatised oleksid piisavalt suured ja poleks nii rõhuvad (näiteks tagades horisontaalse vaate).**

Jalutusbokside tingimusi on aastate jooksul järk-järgult parandatud nii Tartu kui ka Viru vanglas; sademete eest kaitsmiseks on jalutusboks ja sisehoov varustatud pinkide ja varjualustega. Halva ilma korral saavad kinnipeetavad treenida spordisaalis. Jalutusboksid asuvad katusekorrusel (Viru vangla ja Tallinna vangla) või maapinnal (Tartu vangla²⁶). Igas vanglas on olemas traatvõrguga piiratud spordiväljak korvpalli, jalgpalli ja muu tegevuse jaoks. Hoovidesse on paigaldatud lõuatõmbekangid. Kõikide vanglate spordiväljakud on kujundatud horisontaalset vaadet võimaldades.

Tallinna uue vangla jalutusbokside suurused jäävad vahemikku 19,7 m² ja 28,1 m². Jalutushoovi suurus on 128,8 m².

- **51. Kõigis kolmes vanglas tehti mitu kaebust, et vaestele vangidele ei võimaldatud piisavat riietust, ja Tallinna Vanglas väitsid mõned naisvangid, et isiklike hügieenitoodete varu polnud piisav. Need puudused tuleks kõrvaldada.**

Kütteperioodil on kõikides vanglates temperatuur, mis vastab elamute temperatuurile, see tähendab umbes 21–23 kraadi. Vangla vormiriietus tagab kinnipeetavate väärikuse austamise. Hanke pakkumistingimustes võetakse arvesse, et vangla vormiriietus peab olema soojapidav ja vastama ilmastikuoludele. Vangla vormiriietus koosneb kahest paksust pikkade varrukatega puuvillast jakist, kahest paarist paksudest puuvillastest pükstest, neljast T-särgist, kahest paarist lühikestest pükstest, mütsist, jopist, kinnastest ja sallist. Kinnipeetavatel on lubatud isiklikest riietest kanda näiteks aluspesu, sooja aluspesu ja sokke. Naiskinnipeetavatel on lubatud kanda ka sooje sukkpükse ja magamisriideid. Kinnipeetavad saavad eespool nimetatud isiklike rõivaesemeid osta vanglapoest. Nendele kinnipeetavatele, kelle rahaline olukord ei võimalda oste teha, annab vangla sooja aluspesu ja sokid. Külmemäe ilmaga jalutuskäikudel saab riideid kombineerida. Kinnipeetavad ei pea pesema riideid, mis on osa vangla vormiriietusest – seda korraldab vangla. Kui mõni riideese on kahjustatud või kulunud, vahetab vangla selle välja. Vangla hoolitseb selle eest, et riided oleksid alati korras ja puhtad.

Vajalikke hügieenitarbeid saavad kinnipeetavad vanglapoest osta. Kinnipeetavatele, kellel puuduvad rahalised vahendid hügieenitarvete ostmiseks, antakse vangla poolt hügieenipakk²⁷. Juhul kui hügieenipakis olevad esemed ei ole kinnipeetava jaoks piisavad ja täiendavate hügieenivahendite väljastamine on õigustatud, väljastab vangla vajalikud hügieenivahendid ja isik ei pea ootama, millal saabub järgmine hügieenivahendite pakk.

Tallinna vangla eeskirjade punktide 16.2.55 ja 16.2.56 kohaselt saavad naiskinnipeetavad korra kuus osta kokku kaks pakki hügieenisidemeid ja/või tampoone ning ühe paki pesukaitseid. Kinnipeetavad saavad kauplust külastada tavaliselt kaks korda kuus. Naiskinnipeetavatele, kellel puuduvad rahalised vahendid ja kes ei saa poest tualetitarbeid osta, antakse tualetitarbed vangla poolt. Hügieenisidemed ja

²⁵ <https://www.evs.ee/products/evs-en-12599-2012>

²⁶ Meedias avaldatud fotod Tartu vanglast, oktoober 2017:

<https://www.delfi.ee/news/paevauudised/suurespildis/fotoulevaade-tartu-vanglast-kuidas-ekspress-meedia-piltnik-pokri-pisteti?id=79562064>

²⁷ Tualetitarvete paki sisu võib vanglata erineda. Tualetitarvete pakk sisaldab tualettseepi, majapidamisseepi, hambapastat (1), pardleid (5), šampooni.

tamponid tehakse kinnipeetavale hõlpsasti kättesaadavaks ning neid ei ole vaja vanglaametnikult küsida.

- **55. CPT kutsub Eesti ametivõime üles võtma Tartu ja Viru vanglates vajalikke meetmeid, et töötada kõikide vangide jaoks välja laiaulatuslik kambrivälise tegevuste režiim (sealhulgas rühmategevused) ning see rakendada ja muuta vajaduse korral asjakohaseid õigusnorme. Eesmärk peaks olema tagada, et kõik vangid saaksid veeta mõistliku osa päevast (st kaheksa tundi või rohkem) väljaspool oma kambreid, tegeledes mitmekesise eesmärgipärase tegevusega (töö, soovitatult kutsealase väärtusega; hariduse omandamine, sport; puhkus/suhtlemine). Mida pikem on ajavahemik, mille jooksul vange kinni hoitakse, seda keerukam peaks olema neile pakutav režiim. [---] Lisaks soovib komitee, et seda teavitataks meetmetest, mida võetakse süüdimõistetute ja eelvangistuses viibijate kambrivälise tegevuste tagamise jaoks tulevases Tallinna Vanglas.**

Vahi all viibivad isikud

Vangistusseaduse kohaselt on vanglateenistus kohustatud võtma kõik meetmed, et välistada eri kambritesse paigutatud vahistatute omavaheline sidepidamine. Vahi all viibivate isikute kambrivälises tegevuses osalemise piirangud kehtestatakse vangistusseadusega, mille kohaselt hoitakse vahistatut ööpäev läbi lukustatud kambris, välja arvatud aeg, kui vahistatu töötab või õpib.²⁸ Vahi all viibivale isikule piirangute kehtestamine on õigustatud vahi alla võtmise kui ennetusmeetme eesmärgiga tagada kriminaalmenetluse läbiviimine. Vahi alla võtmine on vaid kiireloomuline meede, mis kestab võimalikult lühikest aega. Selle põhimõtte kohaselt näeb kriminaalmenetluse seadustik ette, et kohtueelses menetluses ei või esimese astme kuriteos kahtlustatav ega süüdistatav olla vahistatud üle kuue kuu ning teise astme kuriteos kahtlustatav ega süüdistatav üle nelja kuu. Alaealine kahtlustatav või süüdistatav ei või kohtueelses menetluses olla vahistatud üle kahe kuu. Seepärast on isiku kinnipidamise kestus reeglina lühiajaline.

Justiitsministeeriumi poolt 2015. aastal tehtud analüüsi kohaselt oli vahi alla võtmise aeg (mediaan) kohtueelse menetluse ajal 2015. aastal 143 päeva (4,7 kuud) (aritmeetiline keskmine on 131 päeva ehk 4,3 kuud). Kohtumenetluses vahi alla võtmise kestus (mediaan) oli 60,5 päeva või 2 kuud (aritmeetiline keskmine on 112 päeva või 3,7 kuud). Analüüsis kinnitati, et pikaajaliselt vahi all viibimine on pigem erand kui praktika, mis muudab liikumispiirangute korral vahi all olevate isikute huvide liigsest kahjustamisest rääkimise võimatuks. 1. septembril 2016 jõustati kriminaalmenetluse seadustiku muudatused ja lühendati kohtueelse kinnipidamise tähtaegu. Rõhutame, et kuigi kinnipeetavate suhtes kohaldatakse režiimi tõttu teatud piiranguid, kohtlevad vanglad iga vahi all viibivat isikut individuaalselt, sealhulgas vahi all viibivate inimeste võimalus osaleda sotsiaalprogrammides ja eri sihtrühmadele suunatud eraviisilises nõustamises. Kõik vahi all olevad isikud saavad osa võtta sotsiaaltöötaja, psühholoogi või kaplaniga peetavast individuaalsest nõustamisest, minna kabelisse, osaleda erinevates tegevustes.

Vahi all viibivate isikud osalevad majapidamistöodes ja õppetegevustes (sh eesti keele õppes). Vangistusseaduse kohaselt ei pea vahistatud isik töötama, ent isiku taotlusel ja kui selleks on võimalus, tagab töö vanglateenistus.

Vanglad tegelevad pidevalt vahi all olevate isikute kaasamisega kambrivälisesse tegevusse.

Viru vangla

Viru vanglas saab vahi all olev isik osaleda sotsiaalprogrammis „Eluviisitreening“. Alates 2018. aasta veebruarist on sama programm kinnipeetavate jaoks saadaval ka Tartu vanglas. Viru vanglas peavad psühholoogid, kriminaalhooldusametnikud ja kontaktisikud (vanglaametnikud) motiveerivaid vestlusi vahi all olevate sõltlastega. Viru vanglas saavad vahi all olevad noored ja alaealised tegeleda mitmesuguste tegevustega, nagu joonistamine/maalimine, väljalõigete albumite koostamine, kaartide tegemine, sörkimine, skulptuuride tegemine, voltimine (origami), paberi modelleerimine, kitarritunnid, lauamängud (male, kabe, Triktrak, Scrabble'i sõnamäng, tornimäng, pusle, Lego, Yatzy). Lisaks saavad Viru vangla kinnipeetavad osaleda maleklubis ja kunstitundides ning õppida riigikeelt; samuti

²⁸ Vahi all viibivatele isikutele seatud piirangute suhtes kaalutakse regulatsiooni muutmist.

korraldatakse arutelusid sõltlaste motiveerimiseks (kontaktisik, psühholoog, kriminaalhooldusametnik), vahistatud saavad külastada kabelit, käia psühhiaatri vastuvõtul ja võtta lühiajaliselt vastu külalisi.

Tartu vangla

Tartu vanglas on moodustatud eraldi sõltlasterühmad ja tugirühm vahi all viibivatele isikutele ning tugirühm naiskinnipeetavatele. Alates 2018. aasta teisest poolest on Tartu vanglas vahi all viibivatel inimestel võimalus osaleda sotsiaalprogrammis „Õige hetk“ (naisvahistatutele) ja jätkata osalemist sotsiaalprogrammis „Eluviisitreening“ (vahi all viibivatele isikutele, kes on esimest korda vanglas alkoholihoobes olles sõiduki juhtimise eest). Rohkem kui kuus kuud vahi all viibivatele isikutele tagab sotsiaaltöötaja struktureeritud tegevused – töölehed vastavalt vajadusele rahalise toimetuleku, alkoholi ja sotsiaalsete oskuste teemadel. Lisaks kohtub psühholoog nende isikutega, kes on esimest korda vanglas ja kellel ilmnevad suitsidaalsed kalduvused. Tartu vanglas on spetsiaalne treeningrühm (meditsiiniosakonna poolt ette nähtud, kaks korda kuus), sõltuvusravi rehabilitatsioonirühm (üks kord nädalas), jalgpallitreening (üks kord nädalas), korvpall (üks kord nädalas), võrkpall (üks kord nädalas), ringtreeningud (kaks korda kuus), akrobaatika ja breiktants (üks kord nädalas), kogu keha treening (üks kord nädalas), bänditunnid (üks kord nädalas), kitarritunnid (kaks korda nädalas), muusika (kaks korda nädalas), nahkehistöö (kaks korda nädalas), puidust karbi kaunistamine (neli korda nädalas), keraamika (neli korda nädalas), kunstiklass (üks kord nädalas), klaasimaalimine (neli korda nädalas).

Tallinna vangla

Tallinna vanglas osalevad vahistatud erinevates sotsiaalprogrammides, näiteks eluviisitreening, viharavi ja sotsiaalsete oskuste alane koolitus. Tallinna vanglas on võimalus osaleda kunstitunnis (üks kord nädalas, eraldi rühmad meestele, naistele ja noortele), muusikatunnis (kaks korda nädalas) ja loomingulises tegevuses (üks kord nädalas). Kinnipeetavad saavad vabatahtlikult teha tasustatud majapidamistöid, läbida üldharidus- ja kutsekoolituse. Loodud on tervise- ja sõltuvusrühmad, samuti on võimalus osaleda individuaalsetele konsultatsioonidel (sotsiaaltöötaja, koos psühholoogi ja kaplaniga) ja kasutada interneti. Aastal 2018 viidi läbi Tallinna vanglas olevatele naissoost vahialustele sotsiaalsete oskuste alane koolitusprogramm.

Tallinna uus vangla

Lisaks varasematele kutseõppe erialadele (õmblemine, maalritöö, haljastus, koristamine) alustasid Tallinna uues vanglas tegevust abikoka ja abipagari kutseõppe rühmad. Samuti laienevad ka töövõimalused, eelkõige kvalifitseeritud tööhõive suhtes: 2019. aastal luuakse Eesti Vanglatööstus ASi abiga üle 100 töökoha (sh töökohad metalli-, puutöö- ja tekstiilitööstusega seotud rajatistes, monteerimistöökodades ja pesupesemisruumides).

Majapidamistöödega hõivatud kinnipeetavate arv suureneb. Kinnipeetavate toitlustamisega (toidu pakendamine ja jagamine) seotud töökohtadel tegutseb ligikaudu kaks korda rohkem kinnipeetavaid võrreldes eelneva vangla sööklaga. Tallinna uue vangla puhkeruumides on suuremal arvul kinnipeetavatel võimalus osaleda erinevates vabaaja tegevustes. Samal ajal võimaldavad avarad ruumid korraldada sotsiaalseid huvitegevusi suurematele kinnipeetavate rühmadele.

Lisaks vangla koordineeritavatele tegevustele on tänu kinnipeetavate (sh vahi all viibivate isikute) eluruumide ühisruumidele ja nende sisustusele võimalik mängida erinevaid lauamänge. Vahi all viibivate isikute eluruumides on olemas ka treeningruum.

Kinnipeetavate tööhõive

Vangistusseaduse kohaselt peavad töötama kõik alla 64-aastased kinnipeetavad, kes ei omanda haridust ja kellel ei ole töö tegemise suhtes tervisealaseid vastunäidustusi. Tööhõive peamine resotsialiseerimise eesmärk on inimese tööharjumuste kujundamine.

Eesti Vanglatööstus AS on riigile kuuluv ettevõtte (edaspidi „EVT AS“), mis on asutatud suurema tööhõive ja eelkõige kvalifitseeritud tööjõu tagamiseks. 2017. aastal töötas ettevõttes EVT AS 219 kinnipeetavat (2016. aastal 248 kinnise Harku vangla tootmisbaasiga kinnipeetavat) ja teistes ettevõtetes 372 avatud vangla kinnipeetavat (2016. aastal 362 kinnipeetavat). 2018. aastal töötas ettevõttes EVT AS 241 kinnipeetavat ja teistes ettevõtetes 310 avatud vangla kinnipeetavat.

2017. aasta jooksul osales majapidamistöodes (koristamine, köögitöö, toidu jagamine, prügi sorteerimine) 1732 kinnipeetavat (2016. aastal 1618). 2018. aasta jooksul osales vangla majapidamistöodes 1684 kinnipeetavat. Seega on töötavate kinnipeetavate arv aastatega järjepidevalt kasvanud. Kinnipeetavate tööhõive suurendamine on üks justiitsministeeriumi valitsemisala arengukavas aastateks 2018–2021 püstitatud eesmärkidest ning vanglad töötavad pidevalt uute lahenduste leidmise nimel. 2019. aasta teise kvartali seisuga tegeles Tartu vanglas majapidamistöödega 338 inimest, Viru vanglas 317 ja Tallinna vanglas 223 inimest; ettevõtte EVT AS pakutud tööga tegeles järgmine arv inimesi: Tartu vanglas 31, Viru vanglas 113 ja Tallinna vanglas 42 isikut; ettevõtte Riigi Kinnisvara AS kaudu võeti tööle järgmine arv inimesi: Tartu vanglas seitse, Viru vanglas kaheksa ja Tallinna vanglas kaks inimest. Alates 2019. aasta juuli algusest töötab avatud vanglas järgmine arv kinnipeetavaid: Tartu vanglas töötab umbes 38 kinnipeetavat, kellest 30 töötavad väljaspool vanglat; Viru vanglas töötab 25 kinnipeetavat, kellest 15 töötavad väljaspool vanglat; Tallinna vanglas töötab 71 inimest, kellest 63 töötavad väljaspool vanglat.²⁹

Eesti keele õpingud

Kõikides vanglates on olemas riigikeele õppe korraldajad, kelle ülesanne on välja selgitada kinnipeetavate keeleoskuse tase, motiveerida neid õppima, õpetada ja koordineerida kursusi. Riigikeele ning põhi-, kesk- ja kutsehariduse omandamine toimub vastavalt haridus- ja teadusministeeriumi kinnitatud riiklikule õppekavale. Riigikeeleoskuse testimise metoodika, vangla ametliku keele standard, õppekavad ja kinnipeetavatele spetsiaalselt loodud õpikud on välja töötatud. Kõikide üle aasta vangi mõistetud kinnipeetavate suhtes, kelle emakeel ei ole eesti keel, kohaldatakse riskide hindamise käigus ka riigikeeleoskuse testimist. Kui riigikeeleoskus on puudulik, kavandatakse õppetöö kinnipeetava individuaalse täitmiskava järgi. Kinnipeetavate ametlik keeleõpe kuulub küll täiskasvanuhariduse alla, ent lähenemine on mõnevõrra erinev kinnipeetavate ebapiisava haridustaseme, väheste sotsiaalsete toimetulekuoskuste, sealhulgas ühiskonnas aktsepteeritud normidest kinnipidamise probleemide tõttu.

Vanglates on võimalik õppida eesti keelt kuni tasemeni B2 (Tartu vanglas kuni tasemeni C1). Kinnipeetavatele makstakse eesti keele õppimise eest alates tasemest A2 vastavalt määrale 69,03 eurot kuus, millest 30% makstakse õppimise ajal ja 70% pärast õppe positiivse tulemusega läbimist.

Lisaks eesti keele õppele on kõikides vanglates kinnipeetavatel võimalus osaleda „Eesti-Vene kultuuridevaheliste suhete“ kursustel, mida viib läbi Tartu Ülikooli doktor. Nende loengute eesmärk on hõlbustada venekeelsete kinnipeetavate integreerimist Eesti ühiskonda kultuuri kaudu.

Õpingud, sotsiaalprogrammid ja osalemine kambriivälistes tegevustes

Konkreetselt kinnipeetavaga seotud kriminogeensete riskide põhjal hõlmab karistusaeg hariduse omandamist ja mitmesuguste sotsiaalsete programmide läbimist (nt „Eluviisitreening“, „Viha juhtimine“, „Õige hetk“, „Liiklusohutusprogramm“ ja „Sotsiaalsete oskuste treening“). Tartu vangla võimaldab kinnipeetavatel kutseõppe ajal omandada erinevaid ameteid, näiteks puupingi operaator, keevitaja, koristaja, plaatija. Viru vanglas saab omandada puupingi operaatori, keevitaja ja abikoka ning ehitusviimistleja ameti. Tallinna vanglas pakutakse koolitusi järgmistel erialadel: õmblemine, värvimistöök, haljastus, koristamine ja abikokk.

Aastal 2018 läbisid sotsiaalprogrammi edukalt 874 süüdimõistetut (2017. aastal 832); samuti läbisid sotsiaalprogrammi edukalt 974 kriminaalhooldusalust (2017. aastal 1085) ja 51 vahi all viibinud isikut (2017. aastal 49). Erinevalt varasematest aastatest oli populaarseim sotsiaalprogramm „Eluviisitreening“ (807 lõpetajat võrreldes 818 lõpetajaga 2017. aastal), millele järgnesid „Õige hetk“ (269 lõpetajat; 287 lõpetajat 2017. aastal) ja „Liiklusohutusprogramm“ (202 lõpetajat; 246 lõpetajat 2017. aastal).

Kinnipeetavad osalevad erinevates huvitegevustes ja treeningutes, nagu jalgpall, korvpall, võrkpall ja ringtreening. Olemas on kunstile ja muusikale pühendatud rühmad (joonistamine, maalimine, klaasimaal), sealhulgas keraamika- ja loovteraapiatunnid. Erinevad huviringid ja -tegevused kestavad

²⁹ 2019. aasta teise kvartali seisuga on Tartu vangla avatud vanglas 40 kinnipeetavat, Viru vanglas on see arv 31 ja Tallinna vanglas 81.

ühe kalendrikuu jooksul 1–2,5 astronoomilist tundi ja kohtumisi korraldatakse sõltuvalt tegevusest 2–16 korda. Sõltuvusprobleemidega kinnipeetavatele ja vahi all viibivatele isikutele võimaldatakse eraldi rühmategevusi. Lisaks on vanglates erinevad motivatsiooniprogrammid, mis võimaldavad kinnipeetavatel veeta rohkem vaba aega täiendavate spordialade harrastamiseks või erinevatel kursustel osalemiseks.

Meelelahutuseks on Tartu vanglas ja Tallinna vanglas olemas 19 telekanalit ning Viru vanglas 20 kanalit, sealhulgas eesti, inglise, vene, saksa ja serbia keeles. Tartu vanglas ja Viru vanglas saab kuulata nelja raadiojaama, Tallinna vanglas on saadaval 19 eesti- ja venekeelset raadiojaama. Eesti- ja venekeelsetest ajalehtedest ja ajakirjadest on Tartu vanglas saadaval 11, Tallinna vanglas 14 ja Viru vanglas 18.

Vanglad on koostöös huvijuhtidega korraldanud mitmesuguseid üritusi, sealhulgas ühisüritusi ja -projekte. Vanglates on 2018. aasta teisel poolaastal toimunud kaks Eesti artistide kontserti, mõlemal üritusel osales umbes 120 kinnipeetavat; aset on leidnud ka 16 mängust koosnev jalgpallivõistlus (igas mängus osales 12 kinnipeetavat); samuti on korraldatud kooliüritus koos kinnipeetavate etteastega 70-le kinnipeetavale. Augustis 2018 osalesid kinnipeetavad isetehtud maalide ja vitraažide näituse korraldamises; näitus asus ministeeriumide ühishoones (kus asuvad rahandusministeerium, sotsiaalministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, haridus- ja teadusministeerium ning justiitsministeerium).

- **56. CPT loodab, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et uue Tallinna Vangla emade-laste osakond ehitatakse eraldi suletud osakonnana, mis hõlmab ka sobivalt varustatud lastetoa- või lasteaiasarnast rajatist; see võib samuti teha emade jaoks töötamise ja teistest tegevustest osavõtmise vanglas lihtsamaks.**

Emade ja laste üksuse ajakava põhineb peamiselt lapse vajadustel. Seda üksust öösiti ei lukustata, samuti on selles oleva jalutuseks mõeldud ala kasutamine praktiliselt piiramatut. Kogu vajalik toit, riided ja hügieenitarbed laste jaoks on kas vanglas saadaval või saab neid vangla poest osta. Vangla pakub toidukaupa lastele söögi valmistamiseks. Emad ei ole kohustatud, ent saavad soovi korral töötada või õppida või osaleda sotsiaalprogrammides.

Emade ja laste üksus on teistest vanglaruumidest täielikult eraldatud ja see koosneb päevatoast (80 m²), treeningu- ja mängutoast (25,1 m²) ning majapidamisruumist (13,3 m²). Üksuses on lastele kujundatud ja varustatud mänguala, televiisori, laudade ja pinkidega. Toad on tavalistest ruumides suuremad, st 14,9–20,1 m², välja arvatud kambrist eraldatud tualettruumi ala, vastavalt 2,5 m² ja 3 m², nendes on tavaline (puidust) mööbel, sanitaarrajatises asub muu hulgas ka vann. Kõik üksuse kambrid on loodud arvestusega, et piiranguid visuaalselt leevendada ja jätavad mulje tavapärasest ühetoalisest korterist. See tähendab, et kogu üksuse ja selle kambrite, sealhulgas kambriüksed, kujundus ja sisustus arvestavad visuaalse lapsesõbralikkusega. Aknad on varustatud ruloodega, mida ülejäänud vanglas ei ole. Üksuse kõrval asub laste mänguväljak, kus on liivakast, liumägi ja varjualune.

- **57. Viru Vangla noorteosakonnas olid kambriüksed reeglina avatud kokku 4 ½ tundi päevas (sealhulgas vabas õhus viibimiseks). Lisaks said süüdimõistetud alaealised kogu päeva jooksul tegeleda mitmesuguste haridusalaste, sotsiaal- ja vaba aja tegevustega ning kutseõppega (nt toiduvalmistamine). Sellegipoolest ei olnud delegatsioonil võimalik saada selget ettekujutust alaealistele eelvangistuses viibijatele pakutava režiimi tegevustest. CPT soovib saada üksikasjalikku ülevaadet kõigist kambrivälisest tegevustest, mida pakutakse iga nädal noortele eelvangistuses viibijatele.**

Täpsustame, et nii 2017. aastal kui ka praegu võivad tavarežiimi all olevad noored ja alaealised liikuda oma üksuse piires viis tundi päevas. Lisaks on ette nähtud jalutuskäikude aeg. Samuti pikendatakse õues viibimise aega, mis varem kestis ühe tunni, kuid alates 1. oktoobrist 2018 pikendati seda aega 1,5 tunnini sõltumata režiimist.

Juhime tähelepanu asjaolule, et kinnipeetavate tegevused on individuaalsed ja need sõltuvad konkreetse kinnipeetava kavast (programmid, koolid, riigikeeleoskuse omandamine). Lisaks on kõik

töökohustuslikud kinnipeetavad hõivatud majapidamistöödega ja töötavad graafiku alusel. Tööd on võimalik saada ka EVT AS kaudu.

Vastavalt noore isiklikele vajadustele viiakse läbi järgmisi tegevusi:

- muusikateraapia;
- pereteraapia;
- teraapia koertega;
- huvitegevused;
- motivatsioonisüsteemiga seotud tegevused (nt täiendavad külastused, täiendav helistamisaeg, täiendavad treenimisvõimalused jne).

Lisaks sellele tegelevad kõik noored millegagi väljaspool oma individuaalset kava igal nädalal, üks tund päevas, kolm korda nädalas. Kohtumiste sisu sõltub noorte huvidest ja vajadustest. Juhul kui noorele on distsipliini rikkumise või turvalisust ohustava teo toimepanemise tõttu määratud üksikvangistus või ta on paigutatud üksikkambrisse, siis on tema liikumisvabadus mõnevõrra piiratud, ent individuaalsed tegevused siiski tagatud. See on üksikvangistuse leevendav meede (vt vastuse punkt 3.6), mida kasutatakse alates üksikvangistuse kolmandast päevast ja mis hõlmab peamiselt selliseid sekkumisi, mis võiksid vähendada edasiste süütegude toimepanemise riski, ja samuti kinnipeetava valitud teemade arutelusid.

3.4. Tervishoiuteenused Tartu Vanglas

- **58. Külastuse ajal oli enamik ametikohti täidetud. Kuid 3,5 täistööajaga psühhiaatri ametikohast oli külastuse ajal täidetud vaid 1,8 ametikohta. Olukorra parandamiseks oli palgatud kaks kliinilist psühholoogi ja üks psühhiaatriaõde. CPT usub, et varsti palgatakse üks psühhiaater lisaks. Mõned puudused olid põhjustatud olemasolevate töötajate jaotamisest. Kuigi töötajaid oli päeval üldiselt piisavalt, oli asi vastupidine väljaspool tavalist tööaega, nädalavahetustel ja pühade ajal. Sellistel aegadel töötasid kaks öde. Kuid neist üks määrati psühhiaatriaosakonna seiretuppa, mille kõik toad olid varustatud videovalvega. See tähendas, et tegelikult oli kohal vaid üks öde, kes sai reageerida vanglas viibivate isikute vajadustele. CPT soovib suurendada kvalifitseeritud ödede arvu väljaspool tavalist tööaega.**

Juhime tähelepanu sellele, et vastavalt vangistusseadusele³⁰ teostab riiklikku järelevalvet rahvatervise seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktides ettenähtud tervisekaitse nõuete täitmise üle ning tervishoiuteenuste osutajale sätestatud nõuete täitmise üle vanglas Terviseamet. Praegu töötab Tartu vangla psühhiaatriaosakonnas kolm psühhiaatrit; üks neist töötab täistööajaga ja ülejäänud kaks 0,2 koormusega, mis tähendab ühte kaheksatunnist kohtumist nädalas. Psühhiaater kohtub iga päev kaheksa kinnipeetavaga. Psühhiaatrite töökoormust vähendab tegevusterapeut. Vangistusseaduse kohaselt suunatakse kinnipeetav, kes vajab ravi, mille andmiseks puudub vanglas võimalus, arsti poolt ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde. Seepärast osutatakse hädaabiteenust alati juhul, kui selleks on kiireloomuline vajadus.

Aastal 2018 oli psühhiaatrite vastuvõtu ootenimekirja keskmine pikkus 12 päeva (2017. aastal oli ravijärjekorra pikkus 17 päeva). Võrdlusena varieerus Eesti haiglate ambulatoorse psühhiaatrilise abi keskmine ravijärjekord 2019. aasta augustis alates 0 päevast kuni 109 päevani. Peame rõhutama, et arsti vastuvõtu ootenimekiri ei mõjuta raviplaani, sest juba määratud ravi toimub kõikidel juhtudel katkematult. Lisaks tuleb arvestada asjaoluga, et psühhiaatri poolt määratud raviplaani järgitakse ja viiakse ellu koostöös toetava personaliga (vaimse tervise öde, kliiniline psühholoog). Psühhiaatri vastuvõttud tagatakse regulaarselt nii ravi planeerimisel kui ka kohandamisel. Täpsustame, et mitte kõik psühhiaatrilise diagnoosi saanud või selle kahtlusega patsiendid ei asu psühhiaatriaosakonnas. Patsiendid, kelle puhul ei ole meditsiiniliselt näidustatud paigutada neid psühhiaatriaosakonda,

³⁰ Vangistusseadus, § 107, punkt 2, saadaval veebis:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520062019004/consolide>

paigutatakse vanglasse samadel alustel kui teised kinnipeetavad. Seepärast pakuvad lisaks meditsiinitöötajatele ka üksuste tegevusterapeut ja psühholoog ning sotsiaaltöötajad ka toetavaid tegevusi ja huvitegevusi.

Alates 2017. aasta oktoobrist asus Tartu vangla psühhiaatriaosakonnas tööle tegevusjuhendaja, kes tegeleb kerge vaimupuudega inimestega (kokku 100 inimest). Sihtrühm on kinnipeetavad, kelle on teatav vaimupuue ja kes vajavad vangla rehabilitatsioonispetsialistide või vanglaametnike tuge igapäevases tegevuses. Nendel kinnipeetavatel võib olla spetsiifiline diagnoos või ei pruugi olla, kuid rehabilitatsiooniprogrammide ja igapäevaste tegevuste mõistmisel on märgata puudusi. Tegevusjuhendaja koordineeritud tegevuste ja vestluste eesmärk on toetada kinnipeetavate vaimset heaolu (sh emotsionaalset stabiilsust) ning tegeleda järjepidevalt ja ennetavalt käitumisprobleemidega, et hõlbustada kohanemist pärast vanglast vabanemist. Kerge vaimupuudega inimeste tõhusal abistamisel ja juhendamisel võib täheldada nende võimete märkimisväärset arengut. Tegevusjuhendaja korraldab rühmaterapiat, samuti individuaalset nõustamist.

- **59. Kõigile äsjasaabunud vangidele tegi tervisekontrolli öde (arstile ette kandes), kes kogus teavet kinnipeetava haigusloo kohta ja tegi elementaarse füüsilise läbivaatuse. Läbivaatused hõlmasid ka vigastuste, enesetapuriskide, ainete kuritarvitamise ja vaimse tervise ajaloo tuvastamist. Kõik uustulijad läbisid rindkere röntgeni ning HIV testimist pakuti vabatahtlikkuse alusel. Delegatsioon leidis, et tervisetöötajaid hoiti nõuetekohaselt.**

Sellel põhjal ei saanud delegatsioon täielikku ülevaadet aruandlusmenetlusest, mida järgiti juhul, kui tervishoiutöötajad avastasid vastuvõtmisel traumaatilise vigastuse. CPT soovib Eesti ametivõimudelt sel teemal selgitust saada.

Kõiki juhtumeid, kus kinnipeetav on saanud viga, uuritakse väga põhjalikult ja hoolikalt. Tervishoiutöötaja on oma kutsetegevuses sõltumatu ja tegutseb arstiteaduse eeskirjade kohaselt, võttes arvesse arstiabi vajava patsiendi tervislikku seisundit, õigusaktides sätestatud nõudeid üldarstiabi osutamise kohta ning üldist meditsiinipraktikat ja meditsiinieetika põhimõtteid. Tervishoiutöötaja valib tervishoiuteenuse ning selle teenuse osutamise aja, asukoha ja viisi, samuti ravimid ja meditsiinivahendid, lähtudes patsiendi vajadustest ja raha otstarbeka kasutamise põhimõttest. Kinnipeetavate ravidokumente säilitatakse vastavalt sotsiaalministri 6. mai 2002. aasta määrusele nr 76 „Tervishoiuteenuste osutamist tõendavate dokumentide loetelu ja vormid ning tervishoiuteenuste dokumenteerimise kord“. Ravidokumente³¹ säilitatakse nii, et need tagavad isikuandmete terviklikkuse, kättesaadavuse ja konfidentsiaalsuse. Terviseamet teostab riiklikku järelevalvet rahvatervise seaduses ja selle alusel jõustatud õigusaktides kehtestatud tervisekaitsenõuete täitmise ning vanglas tervishoiuteenuse osutajatele kehtestatud nõuete täitmise üle. Tervishoiuteenuse kvaliteedi üle teostab järelevalvet sotsiaalministeeriumi tervishoiu ekspertkomisjon.

Õnnetuse või trauma korral teavitab vangla meditsiiniosakond pärast isiku läbivaatamist viivitamata vanglaametnikke. Meditsiiniosakond teavitab ka vangla teabe- ja uurimisosakonda, mille ülesanne on välja selgitada iga juhtumi asjaolud ja algatada vastav menetlus. Kõiki kinnipeetava vigastamise juhtumeid uuritakse ülimalt põhjalikult ja hoolikalt. Fotod ja vigastused fikseeritakse tervisekontrolli käigus kinnipeetava tervisekontrolli kaardil. Fotosid ja tervisekaardi andmeid kasutatakse tõendusmaterjalides menetlustes. Sama praktika kehtib näiteks pärast kinnipeetava suhtes vahetu sunni kasutamist, kus tervishoiutöötaja peab kinnipeetava tervislikku seisundit võimalikult kiiresti kontrollima. Vahetu sunni kasutamise asjaolud ja tervisekontrolli tulemused fikseeritakse.

- **60. Kõigis vanglates järgiti üldjuhul meditsiiniliste konsultatsioonide konfidentsiaalsust. Siiski panid ravimeid valmis öed ja neid toimetasiid kätte vanglaametnikud, välja arvatud psühhotroopseid ravimeid, mida toimetasiid kätte öed. Selline tava võib rikkuda meditsiinilise**

³¹ Ravidokumente säilitatakse LIISA-s (vanglahaiгла meditsiiniline teabesüsteem – juurdepääs on üksnes meditsiinitöötajatel) ja kogu teave tervishoiuteenuste kohta lisatakse üldisesse Eesti meditsiinilisse andmesüsteemi, mis on kättesaadav inimestele endale ja arstidele, kes osutavad teenuseid ka pärast inimese vanglast vabanemist.

konfidentsiaalsuse nõudeid ega soodusta arsti ja patsiendi vahelise suhte loomist. Seetõttu võivad ravimeid kätte toimetada ainult tervishoiutöötajad.

Rõhutame, et ravimite jaotamisel on tagatud meditsiiniline konfidentsiaalsus, sest ravimeid jaotavad vanglaametnikud ei tea, milliseid ravimeid kinnipeetav saab ja mis eesmärgil. Ravimid toimetatakse kinnipeetavatele ravimikarbis ja vangla töötajad kontrollivad üksnes seda, kas kinnipeetavad võtavad neile ette nähtud ravimeid. Kinnipeetavale määratud ravimeid, teavet nende manustamise ja toimete kohta selgitavad kinnipeetavale tervishoiutöötajad meditsiinilise konsultatsiooni käigus. Ohutuse tagamiseks jaotavad psühhiaatrilisi ravimeid üksnes meditsiiniosakonna tervishoiuspetsialistid. Ravimite jaotamine kellegi teise kui arsti poolt ei ole vangistuse kontekstis niivõrd oluline küsimus seoses isiku õigusega privaatsusele, kuivõrd vanglaametnikud ei ole teadlikud isiku diagnoosist ja nende ravist. Vangistusseaduse kohaselt on arst kohustatud pidevalt jälgima kinnipeetavate terviseseisundit, ravima neid vanglas olevate võimaluste piires ja vajaduse korral suunama ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde, samuti täitma teisi talle pandud ülesandeid. Kuivõrd vangla töötajad ja kinnipeetavatega vahetult kokku puutuvad isikud on kohustatud jälgima kõiki kinnipeetavate tervisliku seisundi muutusi ja teavitama vangla arsti, ei saa vangla personali kaasamist sel juhul täielikult takistada. Vanglaametnik peab olema teadlik asjaoludest, mis peavad kinnipeetavate tervise säilitamiseks olema tagatud. Näiteks kui inimene vajab teatud aegadel ratastooli, peab vangivalvur olema sellest ettekirjutusest teadlik ja võimaldama ratastooli kasutamist kinnipeetavale.

- **63. Muret tekitab asjaolu, et külastuse ajal olid kõik patsiendid kogu päevaks oma ruumidesse lukustatud, välja arvatud iga päev üheks tunniks, mil patsiendid võisid üksinda väikeses väljas asuvas boksis ringi liikuda. Seega hoiti patsiente põhimõtteliselt üksikvangistuses. Osakonnas polnud ühisruumi ning patsientidele ei pakutud puhke- ega terapeutilisi tegevusi. Tunnustades tervishoiutöötajate jõupingutusi patsientidega iga päev tegeleda, soovib CPT rõhutada, et isegi suhteliselt lühikese osakonnas viibimise korral peaks patsientidele võimaldama lisaks farmakoloogilisele ravile ka mitmesuguseid kambriväliseid puhke- ja terapeutilisi tegevusi ning neil peaks olema võimaluse korral võimalik teiste patsientidega suhelda (vajadusel järelevalve all). Oma 26. veebruari 2018. aasta kirjas teatasid Eesti ametivõimud CPT-le, et 2017. aasta oktoobris võeti Tartu Vanglasse tööle tegevusjuhendaja. Ta tegeles kuni 100 kerge vaimupuudega patsiendiga. Tema pakutud rühma- ja individuaalse nõustamise eesmärk oli patsiendi emotsionaalse stabiilsuse edendamine ning käitumishäiretega tegelemine. Lisaks kavatseti 2018. aastal alustada psühhiaatriapatsientide aiandusprojektiga. Seda arengut tunnustades soovib CPT siiski, et psühhiaatriaosakonnas kehtivad korraldused vaadataks ülalnimetatud märkuseid arvestades üle. Eelkõige tuleks võtta meetmeid, et lõpetada asjaomaste patsientide üksikvangistuse režiim.**

Tegevusjuhendaja koordineeritud tegevuste ja vestluste eesmärk on toetada kinnipeetavate vaimset heaolu (sh emotsionaalset stabiilsust) ning tegeleda järjepidevalt ja ennetavalt käitumisprobleemidega, et hõlbustada kohanemist pärast vanglast vabanemist. Kerge vaimupuudega inimeste tõhusal abistamisel ja juhendamisel võib täheldada nende võimete märkimisväärset arengut. Tegevusjuhendaja korraldab rühmaterapiat, samuti individuaalset nõustamist. Eduka projekti korral on soovitatav laiendada tugiisiku teenust kõigile psühhikahäiretega inimestele, eriti statsionaarses ravis viibivatele isikutele.

Tegevusterapeut viib psühhiaatriaosakonnas läbi mitmesuguseid tegevusi, mis hõlmavad mõistatuste lahendamist, vestlusi, värvimist. Koos teiste kinnipeetavatega osaletakse rühmatöodes, vestlustes, mängitakse lauamänge (mälumängud, loomakaardid, emotsioonikaardid, kabe, male), sõnamänge, lahendatakse ristsõnu, mõistatusi, teste, töölehti (põhikooli tasemel). Ehkki individuaalsete huvide spekter on lai, muudab rühmatöö kinnipeetavad seltskondlikumaks ja positiivne mõju on enamikul juhtudel ilmnenud. Sellegipoolest on kinnipeetavaid, kes sooviksid vältida teiste kinnipeetavate seltskonda – sellistel juhtudel ilmneb pigem positiivne mõju individuaalses suhtluses, kui kinnipeetavaga on lihtsam suhelda. Üks individuaalne seanss kestab tavaliselt umbes tund, rühmasessioonid võimaluse korral kuni kaks tundi. Vestlused hõlmavad peamiselt toimetulekut, tulevikuplaane, tööhõivet, majutust, töövõime hindamist, pereprobleeme, sotsialiseerumist. Tööd tehakse ka kasvuhooones. 2018. aastal korraldati psühhiaatriaosakonna üksikisikute jaoks pilootprojekt, mis võimaldaks kinnipeetavatel tegeleda aiatöödega. Projekti eesmärk oli omandada teadmisi ja oskusi aianduses ning anda võimalus

veeta rohkem aega värskes õhus. Kasvuhooneprojekt viidi 2018. aastal edukalt lõpule ja seda pikendati 2019. aastani. Psühhiaatriaosakonna kinnipeetavaid on kavas lubada soovi korral osalema välitöödel. Kirjeldatud meetmed võimaldavad kinnipeetavatel kambrivälisest tegevust mitmekesistada.

Täpsustame, et mitte kõiki psühhiaatrilise diagnoosiga patsiente ei hoita psühhiaatriaosakonnas: nad paigutatakse teiste kinnipeetavatega samadel alustel vanglasse. Tegevusterapeut korraldab tegevusi vangidega, kellel on psühhiaatriline diagnoos või kes viibivad psühhiaatriaosakonnas. Psühhiaatriaosakonnas asuvad kinnipeetavad, kes peaksid läbima kohtu määratud psühhiaatrilise ekspertiisi, samuti kinnipeetavad, kellel on äge psühhoos või kes on saadetud ravile ja jälgimisele teistest vanglatest (näiteks suitsidaalse kalduvusega kinnipeetavad). Rõhutame, et üldiselt on tegemist kinnipeetavatega, kelle patoloogiline psühholoogiline seisund ei võimalda neil erinevates sotsiaalsetes olukordades hõlpsalt toime tulla ja kelle ravi võivad mõnel juhul takistada intensiivsed sotsiaalsed suhted, mida võib soovitada üksnes minimaalsel määral. Pärast psühhoosi või muud vaimselt traumeerivat kogemust ei pruugi inimene rühmatöös hästi hakkama saada, mõnikord võib nende suhtes avalduda ka vaimse seisundi taastumist takistav mõju. Oma vaimse seisundi tõttu ei taha patsiendid suhelda teistega; ka konfliktsituatsioonid on vaimse ebastabiilsusega inimeste vahel kergemad tekkima. Selliste olukordade esinemine psühhiaatriaosakonnas on viidud miinimumini, kuid parimat ravi saab selliste juhtumite korral osutada koostöös psühhiaatri ja tegevusterapeudiga. Seepärast kasutavad vanglad sellistel juhtudel individuaalseid lahendusi, lähtudes arsti ettekirjutustest ja patsiendi tervislikust seisundist. Kui inimese vaimne seisund seda võimaldab, paigutatakse inimene tagasi oma kambrisse ja tavapärane suhtlus jätkub, sh teiste kinnipeetavatega.

3.5. Kontakt välismaailmaga

- **64. Külastuse käigus kogutud teabe järgi võimaldati kõigis kolmes vanglas vangidele tavaliselt iga kuu kolmetunniseid külastusi ning mõnikord võis vangidel olla mitu külastust kuus. Lisaks pakuti süüdimõistetud vangidele tavaliselt kahte pikaajalist külastust aastas ja kõik vangid said tavaliselt teha ühe kümne minuti telefonikõne nädalas. Sellele vaatamata soovib CPT veel kord rõhutada, et kõigil vangidel, olenemata nende õiguslikust staatusest, peaks olema õigus tunnipikkusele külastusele nädalas ning soovitatavalt peaks neile võimaldama külastusi igal nädalal. Lisaks peaks alaealistel olema õigus rohkem kui ühe tunni pikkustele külastustele ja nad peaksid saama tihemini telefoni kasutada kui täiskasvanud.**

Vanglateenistusel on kohustus soodustada kinnipeetava suhtlemist oma perekonna, sugulaste ja teiste lähedaste inimestega, et vältida kinnipeetavate sotsiaalsete sidemete katkemist. Sellel eesmärgil on kinnipeetavatel lubatud vähemalt kord kuus järelevalve all kohtuda oma perekonnaliikmete ja teiste isikutega, kelle maine suhtes ei ole vanglateenistusel kahtlust.³² Eelkõige on peresuhete hoidmiseks ette nähtud pikaajalised kohtumised. Regulatsioon ei piira külastuste arvu. Miinimum on kehtestatud, tagamaks, et iga kinnipeetav saab osaleda vähemalt ühe külastusel, isegi kui vangla on täis ja kõik külastusruumid on täielikult broneeritud. Rõhutame, et võimalusel võimaldavad vanglad juba rohkem külastusi kui seadusandlusega ette nähtud; samuti lubatakse alaealistele ja noortele kinnipeetavatele rohkem külastusi kui täiskasvanutele.

Tavarežiimil olevatele noortele kinnipeetavatele on lubatud võimalikult palju külastusi ja neile ei ole seatud mingeid piiranguid. Piiranguid võib põhjustada asjaolu, et inimene on lukustatud režiimis või üksikvangistuses. Vangla saab tagada ja korraldada külastusi, kui see on vajalik ühiskonda naasmise tegevuse kontekstis, näiteks teraapia puhul. Näiteks võimaldab mitmedimensiooniline sekkumisprogramm MDFT külastusi ilma eraldamiseta. Motivatsiooniprogrammi raames on lubatud kinnipeetavaid sagedamini külastada. Motivatsiooniprogramm võimaldab ka kodukülastusi. Klaasist vaheseinata kokkusaamised on lubatud mitmedimensiooniline sekkumisprogrammi MDFT ja motiveeriva programmi raames. 2016. aastal osales programmis MDFT 22 kinnipeetavat, 2017. aastal 32 ja 2019. aastal üle 20 kinnipeetava.

Tavarežiimil olevad noored kinnipeetavad saavad igal ajal teha kõnesid, kui üksus on avatud, ja kõnede kestus ei ole piiratud. Suletud režiimil või kartserirežiimil olevad kinnipeetavad saavad samuti helistada iga päev, ent ajal, mil üksus on lukustatud. Režiimist lähtuvalt on sellistel juhtudel kõnede kestus kümme minutit, kuid motivatsiooniprogrammi kontekstis antakse helistamiseks täiendavat aega.

- **65. CPT tunneb muret asjaolu pärast, et vaatamata 2012. aasta külastuse raportis esitatud konkreetsele soovitusel toimusid lühiajalised külastused, sealhulgas alaealiste vangide külastused, reeglina suletud tingimustes (st klaasist vaheseina taga). See polnud nii naiste puhul, kes olid majutatud Tartu Vangla emade-laste osakonnas, ning kõigis vanglates tehti juhtumipõhiselt erandeid. CPT tunnistab, et mõnel juhul võib see turvalisusega seotud põhjustel olla õigustatud, et vältida füüsilist kontakti vangide ja nende külastajate vahel. Kuid avatud tingimustes külastused peaksid olema kõikide vangide puhul reeglilik ja suletud tingimustes külastused vaid erandiks. Komitee kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud vaataksid külastustingimused kõigis vanglates vastavalt läbi.**

Võrreldes eelmise piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee külastusega on lühiajaliste külastuste õiguslik reguleerimine muutunud paindlikumaks. 2015. aastal jõustunud vangla sisekorraeskirjas on tehtud muudatusi. Sellest ajast alates on lubatud ka lühiajalised külastused ilma eraldamata. Erinevalt pikaajalistest külastustest ei ole ammendavalt määratletud nende inimeste ring, kellele kinnipeetav saab lühiajalise visiidi raames

³² Vangistusseaduse kohaselt on kinnipeetavale lubatud vähemalt üks kord kuus järelevalve all kokku saada oma perekonnaliikmete ja teiste isikutega, kelle maine osas ei ole vanglateenistusel põhjendatud kahtlust.

suhelda, sest lühiajaline visiit on üks levinumaid võimalusi vanglasse keelatud esemete toimetamiseks; lühiajalised külastused ilma eraldamiseta on turvalisuse kaalutlustel lubatud üksnes põhjendatud juhtudel. Selliste külastuste korraldamiseks peab vangla kaaluma taotluse põhjendatust, lühiajalise külastuse riski ja hindama, kas külastus aitab kaasa vangistuse eesmärgi saavutamisele. Vangla üldise turvalisuse tagamiseks peab vangla suutma kindlaks teha, kas lühiajalist külastust ilma eraldamiseta kasutatakse sihipäraselt ja vastavalt kehtivale õiguslikule regulatsioonile.

Rõhutame, et kinnipeetava taotlus lahendatakse alati igal üksikjuhul eraldi, võttes arvesse konkreetseid asjaolusid ja isikuid ning kehtivatel põhjustel on külastused ilma eraldamata lubatud. Sellised külastused on võimalikud näiteks lapse sünni korral või kinnipeetavale, kelle sugulased elavad välisriigis. Peresidemete tugevdamiseks korraldavad vanglad erinevaid pereüritusi, mis võimaldavad vahetut suhtlust. Selliste iga-aastaste ürituste hulka kuuluvad perepäevad, emadepäeva ja isadepäeva tähistamine, üldhariduskooli ja kutsekoolide lõpetamine. Nendel üritustel saavad külastajad ja kinnipeetavad suhelda ilma eraldamiseta. Lisaks võimaldatakse vanglas last kasvatavale naiskinnipeetavale kohtuda oma peredega ilma eraldamiseta. Kuna nad paigutatakse teistest vangidest eraldi ja neid on vähe, saab lubada neil kohtuda oma külastajatega nende endi tubades. See on väga mugav ja lapsesõbralik lahendus. Kaalume nende võimaluste kasutamist ja täiendavat laiendamist praktikas.

Soovime rõhutada, et vanglateenistus teeb pidevalt jõupingutusi uute viiside leidmiseks ning paremate ja inimlikumate kinnipidamistingimuste tagamiseks, kaotamata samas vangla turvalisust. Ilma turvalise kinnipidamiskeskonnata oleks võimatu tagada kõikidele, samuti kinnipeetavatele ja vanglatöötajatele, nende põhiõigused ja inimõigused. Seega tuleb iga muudatust praktikas või seadusandluses arvestada üksikute aspektide ja vangla turvalisuse seisukohast üldiselt.

Nagu öeldud, on põhjendatud juhtudel külastused lubatud ilma eraldamiseta ja, nagu märgitud eelnevalt, on vangla seda praktikat juba laiendanud noortele, kellele tagatakse külastused ilma eraldamiseta mitmedimensioonilise sekkumisprogrammi MDFT ja motivatsiooniprogrammi raames.

- **66. Mõned vangid, kelle abikaasa oli vangistatud teises vanglas, kaebasid, et vanglaadministratsioon ei lubanud enam neil oma abikaasat külastada, samas kui sellised külastused olid varem lubatud. CPT soovib Eesti ametivõimudelt selle küsimuse kohta kommentaare saada.**

Rõhutame, et pikaajaliste kokkusaamiste peamine eesmärk on kinnipeetavat peresuhete positiivse mõju kaudu taasühiskonnastada. Tuleb arvestada, et kõik peresuhted ei avalda kinnipeetavatele positiivset mõju. Vangistusseadus sätestab juhud, kui vanglateenistus võib loa andmisest keelduda. Nende hulka kuuluvad juhtumid, kus külastus ei vasta vangistuse täideviimise eesmärkidele, külastus võib seada ohtu vangla turvalisuse või korra, põhjust on kahelda külastaja maines või kui külastus võib ohustada külastaja enda või kinnipeetava tervist ja heaolu. Seepärast peab kinnipeetav eelnimetatu põhjal hindama, kas peresuhted on sellised, mida vangla peaks soodustama. Vangla võtab arvesse kõiki teadaolevaid asjaolusid, sealhulgas külastuse mõju mõlemale poolele. Vangla võib külastuste lubamisest keelduda ainult juhul, kui ilmneb vähemalt üks eelnimetatud asjaoludest ja vastav põhjendatud keeldumine kajastub sel juhul haldusaktis. Kui eespool nimetatud asjaolusid ei tuvastata, lubab vangla kinnipeetavat külastada. Kui isik leiab, et vangla on haldusaktiga rikkunud tema õigusi, on tal õigus esitada kaebus vanglale või halduskohtule vastavalt halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korrale.

Kinnipeetavale sotsiaalse suhtluse tagamine peab samal ajal suunama inimese seaduste järgimise poole. Mitte kõik sotsiaalsed kontaktid, sealhulgas suhe lähedasega, ei suuna inimest seadusekuulekuse poole ega oma korduvkuritegevuse vähendavat mõju. Vastupidine seisukoht põhineb arusaamal, et perekonna ja külastuste mõju vähendab korduvkuritegevust, kuid see ei ole reegel, mida kinnitab tänapäevane teaduskirjandus. Perekonnaliikmetele ja lähedastele sõpradele omistatakse suuremat mõju, kuna kinnipeetava lähedasi peetakse oluliseks osaks ja neid nähakse liitlastena kinnipeetava taasühiskonnastamise protsessis.³³ Kinnipeetava ühiskonda naasmise

³³ Ühendkuningriigi justiitsministeerium (2017). The Importance of Strengthening Prisoners' Family Ties to Prevent Reoffending and Reduce Intergenerational Crime (Final Report from The Farmer Review) –

abinõude valik ja meetme sobivuse hindamine saavad põhineda üksnes teaduslikult tõestatud järeldustel. Ainult nii on võimalikud tõhusad tegevused kinnipeetava ühiskonda naasmiseks ja seaduste järgimisele suunamiseks. Tuleb arvestada, et korduvkuritegevust säilitavad sotsiaalsed sidemed takistavad vangistuse täideviimise eesmärke laiemalt ja võivad teiste meetmete mõju märkimisväärselt pärssida. Paljudes varasemates uuringutes, mis käsitlevad abielu mõju korduvkuritegevusele, on olnud olulisi puudusi. Varasemad uuringud ei tõenda abielu otsest põhjuslikku mõju korduvkuritegevusele ja selle teoreetilist mõju on tõestatud ebapiisavalt. Seos perekonna ja külastuste mõju ning korduvkuritegevuse vähenemise vahel ei osuta põhjuslikkusele ja hilisemates uuringutes³⁴ on leitud, et abielu põhjuslik seos korduvkuritegevusega on ülehinnatud.

Hoolimata laiast levikust ei ole arusaam, et abielu vähendab kuritegevust, niivõrd sirgjooneline kui võiks arvata. Kuigi üldiselt võib abielu mõju olla kaitsev, ei pruugi abielu kasulikud mõjud olla homogeesed ja sõltuvad tõenäoliselt muu hulgas abikaasa kriminaalsest ajaloost.³⁵ Abielu mõju uurimine kriminaalsest käitumisest loobumisel osutab asjaolule, et perekonna kaitsev mõju ilmneb üksnes teatud alamrühma kuuluvate inimeste puhul ja abielu vähendav toime korduvkuritegevuses sõltub abikaasa omadustest ja peresuhte kvaliteedist.

Uuemad uuringud näitavad, et abielu vähendas korduvkuritegevust võrreldes mitteabiellumisega, kuid üksnes meeste seas, kes abiellusid süüdimõistmata abikaasadega. Seepärast ei ole esitatud tõendeid selle kohta, et abielu varem süüdimõistatud abikaasaga suurendas või vähendas selle meeste rühma korduvkuritegevuse taset võrreldes varem süüdimõistatud meestega, kes ei abiellunud. See näitab, et võrreldes süüdimõistmata abikaasaga abiellunud meestega esines süüdimõistatud abikaasaga abiellunud meeste hulgas suurem tõenäosus jälgimisperiodil toime panna uus kuritegu. Uuringud näitavad, et korduvkuritegevuse vähendamiseks ei saa lootma jääda üksnes sotsiaalsetele institutsioonidele, sest need esindavad sageli heterogeenseid ravitüüpe. Oluline ei ole mitte abielu, vaid pigem abielu tüüp.³⁶ Partnerite kriminaalse ajaloo mõjude empiiriliste uuringute puudumise üks põhjusi on see, et nende uuringute kavandamise nõuded on mahukad. Meeste puhul sõltub „abielu hea mõju“ selgelt selle naise kriminaalsest taustast, kellega nad abielluvad. Kokkuvõttes vähendab süüdimõistmata abikaasaga abielus olemine süüdimõistamise sagedust 30 protsenti võrreldes abielus mitteolemisega, samas kui süüdimõistatud abikaasaga abielus olemine on statistiliselt eristamatu abielus mitteolemisest.³⁷

3.6. Üksikvangistus distsiplinaarkaristusena

- **70. Eespool öeldut silmas pidades soovitab CPT, et Eesti ametivõimud võtaksid kohe meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, et tagada, et:**
 - **täiskasvanud vangide toimepandud süütegude eest karistuseks määratud üksikvangistuse maksimaalne periood ei ületa 14 päeva ja on eelistatavalt lühem;**

³⁴ Skardhamar, T., Savolainen, J., Aase, K.N. ja Lyngstad, T.H. 2015 DoesMarriageReduceCrime? Crime and Justice (2015)7, lk 385–446;

Van Schellen, M. (2012). Marriage and crime over the life course. The criminal careers of convicts and their spouses. PhD. Utrechti ülikool, Madalmaad.

Wyse, J.J.B., Harding, D.J. & Morenoff, J.D (2014). Romantic Relationships and Criminal Desistance: Pathways and Processes. *Sociological Forum* (29) 2, lk 365–385;

Van Schellen, M., Poortman, A.R. ja Nieuwbeerta, P. (2012). Partners in Crime? Criminal Offending, Marriage Formation, and Partner Selection. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 49(4), lk 545–571;

Stratton, P. (2011). The Evidence Base of Systemic Family and Couples Therapies. The Association for Family Therapy & Systemic Practice, Ühendkuningriik.

³⁵ „Because You’re Mine, I Walk the Line“? „Marriage, Spousal Criminality, and Criminal Offending Over the Life Course“ M. van Schellen, R. Apel, P. Nieuwbeerta (2012)

³⁶ „Effect of Marriage and Spousal Criminality on Recidivism“ S.H. Andersen, L. H. Andersen ja P. E. Skov (2015).

³⁷ „Marriage and crime over the life course“ M. Van Schellen (2012).

- üksikvangistust ei kohaldata enam karistusena alaealistele vangidele;
- ühtki täiskasvanud vang ei hoita distsiplinaarses isolatsioonis katkematult maksimaalsest ülempiirist kauem.

Kui vangile on määratud kahe või enama süüteo eest distsiplinaarne üksikvangistus, mille tähtaeg ületab maksimaalset ülempiiri, peaks pärast eespool nimetatud tähtaja möödumist üksikvangistuse kohaldamise mitmeks päevaks lõpetama. Kui vang paneb toime süüteo (süüteod), mille eest tuleks teda karmimalt karistada, tuleks asi lahendada kriminaalõigussüsteemi kaudu.

Lisaks soovib komitee, et praegused tavad vaadataks kõikides vanglates läbi, et tagada, et üksikvangistust kohaldataks ainult erandjuhtudel kõige tõsisemate rikkumiste korral.

Kinnipeetava distsiplinaarkaristuse regulatsioon (distsiplinaarkaristuste liigid ja määr, kord) on justiitsministeeriumis tervikuna üle vaatamisel. Distsiplinaarmenetluse lihtsustamiseks on kavas ette valmistada vangistusseaduse muudatused, täpsustada karistuse määramise tingimusi ja õigusaktide rikkumise eest määratud distsiplinaarkaristuste liike. Distsiplinaarmenetlus lihtsustamise eelnõu ettevalmistamise käigus vaadatakse läbi ka kartserikaristuste pikkuse küsimus. Need küsimused on plaanitakse komplekselt lahendada ühes eelnõus.

Justiitsministeerium on distsiplinaarmenetluse regulatsiooni muutmise vajadusele viidanud juba vangistusseaduse muutmise seaduse 2015. aasta seadusandlikus kavatsuses.

Euroopa Inimõiguste Kohus ei ole leidnud, et kartserite kasutamine rikuks iseenesest artiklit 3. Euroopa Inimõiguste Kohus on öelnud, et isiku eraldamine ülejäänud kinnipeetavatest ei riku artiklit 3 iseenesest, ent üksikisiku kinnipidamise eesmärki, kestust, raskusastet ja kinnipeetava iseloomu tuleb võtta arvesse, kui hinnatakse eraldamise seaduslikkust.³⁸ Seepärast tuleb igal konkreetsel juhul arvestada meditsiinilise teabe ja tervishoiuspetsialistide hinnanguga.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni pretsedendiõiguse kohaselt peetakse piisavat sensoorset stimulatsiooni ja sotsiaalset kontakti üksikvangistuse potentsiaalselt kahjuliku mõju hindamisel peamiseks teguriks. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis on osutatud, et üksikvangistusel ilma asjakohase vaimse ja füüsilise stimulatsioonita võib pikas perspektiivis olla kahjulik mõju, mille tulemuseks on vaimsete ja sotsiaalsete võimete halvenemine.³⁹ Selle tulemusel kaalutakse juhul, kui inimene viibib kartseris rohkem kui 45 päeva, tugiisiku kaasamist kompenseeriva meetmena. Tugiisiku ülesandeks on kinnipeetava suunamine erinevate toetavate tegevuste suunas, kaasates selleks vajalikke spetsialiste (näiteks erinevate sotsiaal- või motivatsiooniprogrammide esinejad) ja jälgides pidevalt, et isik oleks kaasatud igapäevastesse toimingutesse, mis pakuvad piisavat vaimset ja füüsilist stimulatsiooni. Samuti kaalume kompenseeriva meetmena vaadata üle lubatud kirjanduse kättesaadavuse isikutele, keda hoitakse kartseris pikemat aega.

Rõhutame, et vangistamise ajal on kinnipeetav vangla meditsiiniosakonna arstist ametniku pideva järelevalve all. Vanglaarstid jälgivad kinnipeetavate tervislikku seisundit, st vaimset seisundit ja emotsionaalset stabiilsust. Kinnipeetav võib igal ajal pöörduda psühholoogi või vanglaametniku poole. Meditsiiniosakond hindab muu hulgas seda, kas isik on võimeline kandma kartserikaristust või mitte. Kui kartserikaristus on meditsiiniliselt vastunäidustatud, on võimalik meditsiinilise ettekirjutuse alusel kartserikaristuse kohaldamine lõpetada.

Vanglad alustasid kommunikatsiooniprogrammi pilootprojektina 2018. aasta sügisel; programm on välja töötatud spetsiaalselt nende vangide jaoks, kelle üksikvangistuse aeg on pikk. Programmi eesmärk on tagada, et inimesel oleks piisavalt sotsiaalseid kontakte ja ta tegeleks sisuka tegevusega, et vähendada üksikvangistuse võimalikku negatiivset mõju. Programm hõlmab spetsialistide poolt läbi viidud erinevate

³⁸ Vt nt Lindström ja Mässeli vs. Soome, otsus nr 24630/10.

³⁹ Glowacki vs. Poola, nr 1608/08; Csüllög vs. Ungari, nr 30042/08; Iorgov vs. Bulgaaria, nr 40653/98.

teemade analüüsi, mille eesmärk on aidata isikul mõista oma süütegude põhjuseid ja suunata isikut selle kaudu seadusekuulekusele.

Kommunikatsiooniprogramm algab üksikvangistuse 11. päeval. Programmi viib läbi kaplan, sotsiaaltöötaja, psühholoog või (vabatahtlik) tugiisik. Kohtumised toimuvad kolm korda nädalas ja kestavad tund aega. Programm kestab kuni viis nädalat. Kommunikatsiooniprogrammi viib täielikult läbi üks ametnik. Kaplan on programmi kaasatud ja samaaegseid vestlusi peetakse üksnes siis, kui kinnipeetav on selleks nõusoleku andnud. Isik ei pea vanglas usulistes tegevustes osalema ja ta peab tahtma kaplaniga vestelda. Kui inimene seda teha ei soovi, viib programmi läbi muu avalik teenistuja kui kaplan. Kohtumistel arutatakse järgmisi teemasid.

1. Isiklikud väärtused, nende areng, vastavalt väärtustele käitumine.
2. Rühmade mõju väärtustele ja suhtumisele: perekond, sõbrad, kasvukeskkond jne.
3. Tegevuste ja tagajärgede seosed; valikute tegemine, alternatiivid ja vastutus.
4. Minu tugevused, mis võimaldavad mul olla oma valikute eest vastutustundlikum.
5. Avatud teema – kinnipeetav algatab teema, mis pakub talle huvi.
6. Ohvri roll, minapilt.
7. Minu roll ühiskonnas, eneseteostuse võimalused.
8. Konflikt: sisemised konfliktid, väärtushinnangute konfliktid (minu vs. ühiskonna ootused, seadused, moraal).
9. Konflikt: väikesed konfliktid, lahendusstrateegiad (mina vs. teised inimesed).
10. Avatud teema – algatab kinnipeetav.
11. Kultuur, mõtestatud tegevuste tegemine vabal ajal.
12. Empaatia: erinevate seisukohtade nägemine, teistega arvestamine.
13. Eneseareng: millistes valdkondades ja millised on võimalused.
14. Tuleviku eesmärgid.
15. Avatud teema ja programmi kokkuvõte.

Vaba aja tegevustele lisanduvad sudoku mõistatused ja programmiga seotud õppekirjandus (valik suunavat kirjandust, 4–5 raamatut). Pärast programmi toimuvad kohtumised sagedamini, üks tund vestlust neli korda nädalas, millest üks kohtumine peab toimuma nädalavahetusel. Kohtumiste teemad on avatud, nende eesmärk on pakkuda inimkontakti üksikvangistuse ajal ja vältida üksikvangistuse võimaliku negatiivse mõju tekkimist või süvenemist. Koosolekuid võib läbi viia sotsiaaltöötaja, psühholoog, kaplan, kontaktisik või tugiisik. Vähemalt kord kuus peab kohtumise läbi viima kliiniline psühholoog või psühhiaater, kes hindab inimese vaimset seisundit ja selle muutusi võrreldes varasemate kohtumistega. Kommunikatsiooniprogrammi ja edasiste kohtumiste käigus dokumenteeritakse kohtumise eesmärk, sisu, vestlusteemad, inimese jaoks vajalikud ülesanded ja nende täitmine, olulised tähelepanekud inimese hoiaku ja käitumise, tema aktiivsuse ja koostöömotivatsiooni ning kohtumise pikkuse kohta.

- **71. Kuni asutuse sulgemiseni soovitab CPT Eesti ametivõimudel võtta vajalikke meemeid, et tagada Tallinna Vangla kartserites vastuvõetavad hügieenitingimused.**

Kuna Tallinna uut vanglat parajasti ehitati, viidi nii kartserikambrites kui ka teistes ruumides läbi vajalikud koristus- ja hooldustööd, et tagada õiged kinnipidamistingimused kuni kõikide kinnipeetavate ümberpaigutamiseni.

- **72. Kartseris viibimise ajal lubati kõikidel kinnipeetavatel veeta üks tund päevas vabas õhus. Lisaks on asjakohastes eeskirjades sätestatud, et sellistel kinnipeetavatel on õigus hoida oma kambri õppekirjandust ja õigusakte ning 2012. aasta külastuse aruandele esitatud vastuses esitatud teabe kohaselt võib neil reeglina olla juurdepääs ka ajalehtedele. Hoolimata sellest oli kõigis vanglates kartserisse paigutatud kinnipeetavatel tavaliselt juurdepääs üksnes religioossetele raamatutele ja õigusdokumentidele.**

Soovitus on võetud arvesse, sest distsiplinaarkaristustena lukustatud ruumidesse paigutatud kinnipeetavatele on lisaks kommunikatsiooniprogrammile lubatud rohkem lugemisvõimalusi, mille hulgast valida.

- **73. CPT arvates tuleks külastamisõiguse piiranguid kohaldada ainult siis, kui süütegu on seotud selle õiguse kasutamisega. CPT soovib asjakohaseid õigusakte vastavalt muuta.**

Kinnipeetav viibib distsipliini raske rikkumise tõttu lukustatud ruumis ja ta saab selliseid rikkumisi vältida. Kehtiv seadus ei keela lühiajalise kokkusaamise lubamist enne järgmise karistuse täitmist. Vanglateenistuse ametnik võib distsiplinaarkaristuse või selle osa täitmise peatada tingimusel, et kinnipeetav ei pane katseajal toime järgmist distsiplinaarsüütegu. Katseaeg kestab üks kuni kuus kuud. Vajadusel saab vangla tagada, et kinnipeetavat külastaks enne järgmise karistuse täitmist.

- **74. Kuid nagu eelmiste külastuste puhulgi, kuulas asjaomaseid vange ära tavaliselt ainult inspektor-kontaktisik, sealhulgas ka siis, kui otsuseid langetati kõrgemal tasemel. CPT soovib, et enne otsuse langetamist kuulaks vangid ära isik, kes otsuse teeb. Lisaks tuleks otsuseid kõige tõsisemate karistuste kohta (sealhulgas üksikvangistus) langetada vangla juhtkonna tasemel (s.o vangla direktor või direktori asetäitja).**

Eesti vanglad on kinnipeetavate arvu suhtes üsna suured. Kinnipeetavate arv üksustes on erinev, kuid tüüpiline üksus mahutab kuni 240 kinnipeetavat. Paljude riikide puhul võib seda võrrelda vanglas viibivate kinnipeetavate koguarvuga. Vangla direktor on administratiivtasandi juht ja üksuste pädevuses on igapäevatöö kinnipeetavatega. Distsiplinaarmenetlust läbi viivad vanglaametnikud on omandanud vajaliku väljaõppe korrektsioonialase rakenduskõrghariduse omandamise käigus. Korrektsioonialane rakenduskõrgharidus on üles ehitatud kolmele tegevusvaldkonnale; esimene aasta on pühendatud peamiselt järelevalvetevõtmisele, teine taasühiskonnastamisele ja kolmas aasta õiguse õppele. Selle aja jooksul on inimene omandanud teadmised, mis võimaldavad distsiplinaarmenetlust nõuetekohaselt läbi viia. Kontaktisik on vanglaametnik, kellel on vanglaga kõige rohkem kokkupuudet. Kõikidele kinnipeetavatele tagatakse kontaktisik, kes tegeleb kinnipeetaval tema karistuse täideviimisel tekkivate küsimustega või korraldab nende küsimuste lahendamise koostöös teiste vanglaametnikega. Kontaktisiku eesmärk on suunata kinnipeetavat seaduste järgimise poole. Selleks kaardistab kontaktisik metoodika abil kinnipeetava varasema elu ja tegevuse põhjal võimalikud riskid ning otsustab selle alusel, milliseid tegevusi peab kinnipeetav vanglas tegema (nt osalema sotsiaalprogrammis, omandama hariduse vms). Samuti on kontaktisiku ülesandeks kontrollida, kas kavandatud tegevused on täidetud, ja motiveerida kinnipeetavat tegevustes osalema. Kontaktisik korraldab kinnipeetavale ka muud vajalikku sotsiaalhoolekandega seotud abi. Kui kinnipeetav paneb toime distsipliini rikkumise, korraldab kontaktisik uurimise, otsustab karistuse ja täidab vajalikud dokumendid. Ükski teine vanglaametnik ei tunne kinnipeetavaga seotud asjaolusid nii hästi, mis tähendab, et kontaktisik on õige isik menetluse läbiviimiseks. Distsiplinaarkaristuse valimisel võtab menetteja arvesse vangistuse täideviimise eesmärki. Kinnipeetaval on õigus menetluse ajal olla ära kuulatud. Samal ajal saab kinnipeetav talle määratud distsiplinaarkaristuse edasi kaevata, see tähendab esitada asjakohase kaebuse halduskohtusse. Seega on vangidele tagatud kõik võimalikud õiguskaitsevahendid oma õiguste kaitsmiseks.

Juhime tähelepanu sellele, et Eesti on mitu aastat järjest olnud värskelt avaldatud justiitsüsteemide võrdlevas tabelis nimega „Õiguskaitse tulemustabel 2019“⁴⁰ Euroopa Liidu liikmesriikide seas teisel kohal tänu kohtusüsteemi tõhususele ja kiirusele. See tähendab, et haldus- ja maakohutute kohtuasjad lahendatakse kiiremini, näiteks on Eesti haldusajade lahendamise suhtes Euroopas teisel kohal.

- **76. CPT soovib Eesti ametivõimudel ülalnimetatud märkuseid arvestades vaadata üle tervishoiutöötajate roll distsiplinaarküsimustes. Seda tehes tuleks arvesse võtta Euroopa vanglareeglistikku (eelkõige reeglit 43.2) ja komitee 21. üldraportis esitatud märkusi (vt CPT/Inf (2011) 28 paragrahve 62 ja 63).**

Juhime tähelepanu asjaolule, et arst ei otsusta, kas määrata kinnipeetavatele distsiplinaarkaristusi või mitte. Samas peab arst hindama, kas esineb tegureid, mis välistavad kartserirežiimil viibimise. Kui tervishoiutöötaja leiab, et inimene ei suuda režiimi taluda, tuleks kartserikaristuse täitmine võimaluse korral edasi lükata. Vanglal on kohustus tagada kinnipeetavatele igal ajal tervishoiuteenused. Arst on kohustatud pidevalt jälgima kinnipeetavate tervises seisundit, ravima neid vanglas olevate võimaluste

⁴⁰ Saadaval veebis: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2019_en.pdf; <https://www.just.ee/en/news/judicial-proceedings-estonia-are-still-most-efficient-and-quickest-europe>

piires ja vajaduse korral suunama ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde, samuti täitma teisi talle pandud ülesandeid. Kinnipeetav võib alati avaldada soovi saada arsti vastuvõtule. Samal ajal on vanglaametnikud kohustatud jälgima teisi kinnipeetavate tervises seisundi muutusi.

3.7. Turvalisusega seotud küsimused

- **78. CPT soovib, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke meetmed, et tagada, et eraldatud vangidega ümberkäimine vaadataks kõikides vanglates ülaltoodud märkusi arvestades läbi. Täpsemalt tuleks võtta meetmeid, et tagada järgmist:**
 - **kõikidele eraldatud vangidele võimaldatakse sihipäraseid ja eelistatult kambriväliseid tegevusi sisaldav struktureeritud programm;**
 - **kõikidele vangidele, keda hoitakse üksikvangistuses, võimaldatakse iga päev tähendusriikast kontakti inimestega. Eesmärk peaks olema see, et asjaomased vangid saaksid sellisest kontaktist kasu rohkem kui kaks tundi päevas.**
 - **tervishoiutöötaja külastab iga päev kõiki üksikvangistuses viibivaid vange ja neile pakutakse piisavat psühhosotsiaalset tuge.**

Selgitame, et eraldi lukustatud kambris paigutamise korral rakendatakse täiendavat turvameedet kinnipeetava suhtes, kes rikub regulaarselt käesoleva seaduse või vangla sisekorraeskirja, kahjustab oma tervist, on suitsiidi- või põgenemisohtlik, ja kinnipeetava suhtes, kes ohustab vanglas teisi inimesi või turvalisust. Raske õiguserikkumise ärahoidmiseks võib rakendada ka täiendavaid turvameetmeid. Täiendavate turvameetmete kohaldamine lõpetatakse, kui eespool nimetatud asjaolud lakkavad olemast. Täiendavate turvameetmete kohaldamise tõttu lukustatud kambris viibivatele isikutele tagatakse sellest hoolimata iga päev erinevad tegevused. Kinnipeetav võib osaleda huvitundides ja sotsiaalsetes programmides, tutvuda interneti vahendusel õigusaktidega, vaadata televiisorit, viibida värskes õhus (sealhulgas treenida väljas viibides). Kui inimene kaasatakse tegevusse väljaspool kambrit, peab vangla arvestama konkreetse isikuga seotud asjaolusid. Sõltuvalt kinnipeetava põhjustatud ohust tagatakse talle individuaalsed konsultatsioonid psühholoogi või psühhiaatriga. Arst peab täitma tervishoiutöötaja kohustusi olenemata režiimist, mida kinnipeetava suhtes kohaldatakse. Lisaks sellele võib kinnipeetav alati taotleda arsti vastuvõttu. Vanglaametnikud on kohustatud jälgima ka kinnipeetavate üldist seisundit.

Rõhutame, et kinnipeetava paigutamine eraldi lukustatud kambris ei tähenda automaatselt seda, et kinnipeetava suhtlus oleks piiratud. Kui kinnipeetava suhtlust vanglas ja väljaspool vanglat ei ole eraldi piiratud, siis on inimesel võimalik jätkata osalemist lühikestel ja pikkadel külastustel, samuti suhelda lähedastega telefoni ja kirja teel. Kuna täiendavate turvameetmete rakendamine ei ole karistus, saab isik, kellele ei ole vangistuseseaduse § 69 lõike 2 punkti 2 kohaselt isiklike asjade kasutamist keelatud, kasutada isiklike elektriseadmeid (ka raadio ja televisioon), olles eraldi lukustatud kambris ja vaadata seega raadio- ja telesaateid. Seepärast on huvitegevus tagatud.

Kinnipeetava resotsialiseerimine algab üksuses, kus kinnipeetav kannab oma karistust. Kehtib põhimõte, et üks kinnipeetav kannab kogu vanglakaristuse ühes üksuses. See tagab juhtumite ühtse ja järjepideva haldamise, kusjuures kogu vangistuse vältel on olemas sama juhtumikorraldaja, ning järelevalvepersonal on tuttav üksuse kinnipeetavatega, muutes sellega vangistuse eesmärkide saavutamise lihtsamaks. Lisaks üksuse juhile töötavad üksuses juhtumikorraldajad, valvurid ja vanemvalvurid ning sotsiaaltöötaja ja psühholoog. Enamik üksuse liikmetest võtab kinnipeetavaga ühendust iga päev, tagades kinnipeetavale tähendusriikka inimkontakti. Juhtumikorraldaja suhtleb kinnipeetavaga regulaarselt ja suunab teda seaduskuulekale teele, lahendab olemasolevaid probleeme ja vahendab tema pädevusalast välja jäävaid küsimusi (nt arsti juurde suunamine, teabe edastamine teabe- ja uurimisosakonnale jms). Kõik see tähendab kahtlemata aktiivset ja asjalikku suhtlemist kinnipeetavate, vanglaametnike ja muu personali vahel.

Lisateavet inimeste tähendusriikka inimkontakti ja meetmete kohta leiate ka punktis 70 esitatud kommentaaridest.

- **79. Delegatsioon sai külastatud asutustes vastuolulist teavet vangistusseaduse paragrahvis 69 sätestatud julgeolekuabinõude kehtestamise korra ning selliste meetmete läbivaatamise kohta. CPT soovib saada selle kohta rohkem üksikasjalikku teavet, sealhulgas otsuste tegemise taseme kohta, vangide võimaluse kohta otsust edasi kaevata ning läbivaatamismenetluse olemuse ja sageduse kohta.**
- **80. CPT soovitab, et kõigis vanglates peetaks spetsiaalset registrit, kuhu märgitakse iga jälgimiskambrisse paigutamise, asjaomase vangi nimi, meetme põhjused, meetme algus- ja lõpukuupäev ja kellaajad, otsuse teinud ametnik, paigutamise täpne koht ning tervishoiutöötajate tehtud kontrollide aeg.**
- **82. CPT soovitab Eesti ametivõimudel võtta meetmeid, et tagada järgmist:**
 - **vangidele, kes on tugevdatud järelevalvega osakonnas või kelle paigutamise kohta tehakse veel otsust, antakse võimalus väljendada sellega seoses oma seisukohta ning neile teatatakse kirjalikult paigutamise põhjustest (arvestades et võib leiduda mõjuvaid põhjuseid, miks vangile mitte edastada kindlaid julgeolekuga seotud üksikasju);**
 - **vangide paigutus tugevdatud järelevalvega osakonnas vaadatakse läbi vähemalt kord kolme kuu jooksul;**

Vangistusseaduse⁴¹ kohaselt rakendatakse täiendavat julgeolekuabinõud kinnipeetava suhtes, kes rikub regulaarselt käesoleva seaduse või vangla sisekorraeeskirja, kahjustab oma tervist või on suitsiidi- või põgenemisohtlik, ja kinnipeetava suhtes, kes ohustab vanglas teisi inimesi või turvalisust. Täiendavaid julgeolekuabinõusid võib kohaldada ka raskete süütegude ennetamiseks. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine lõpetatakse, kui asjaomased täpsustatud asjaolud lakkavad olemast. Täiendavate julgeolekuabinõudena on lubatud rakendada järgmist:

- 1) kinnipeetava vanglasiseselt liikumis- ja suhtlusvabaduse piiramine;
- 2) isiklike riiete või esemete kasutamise keelamine;
- 3) kehakultuuriga tegelemise keelamine;
- 4) eraldatud lukustatud kambrisse paigutamine;
- 5) ohjeldusmeetmete kasutamine.

Täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldab vanglateenistus. Kiireloomulistel juhtudel kohaldab julgeolekuabinõusid kohal viibiv kõrgem vanglateenistuse ametnik. Vastavalt justiitsministri 30. novembri 2000. aasta määrusele nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“⁴² teeb turvameetmete kohaldamise otsuse üksuse juht. Vangla direktor vaatab läbi kinnipeetava esitatud kaebuse seoses täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisega. Vangla direktor vaatab läbi kinnipeetava vaide, mis on esitatud seoses täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisega. Ühtlasi on kinnipeetaval on alati võimalik pöörduda oma õiguste kaitseks halduskohtusse, kelle pädevuses on kontrollida kaalutusotuse õiguspärasust. Nii vaide- kui kohtumenetluse raames saab isik vaidlustada ka täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise kestust. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise põhjendatuse kontrollimise sagedus on vanglate praktikas erinev, varieerudes 1- 3 kalendrikuu vahel. Seega vanglad sisuliselt juba täidavad seda soovitusi.

Kõik eelnimetatud andmed on vastavalt vangistusseadusele kantud vangiregistrisse ja need on leitavad konkreetse kinnipeetava andmete all. Vangistusseaduse kohaselt hõlmavad vangiregistrisse kantavad andmed muu hulgas andmeid kinnipeetava, vahistatu või arestialuse paiknemise ja kriminaalhooldusalause kriminaalhooldusosakonna kohta ning andmed nende isikute liikumise kohta; andmeid kinnipeetava, arestialuse, vahistatu või kriminaalhooldusalause terviseseisundi, sealhulgas tema sõltuvuskäitumise kohta, tervisest tulenevate piirangute ja talle tervishoiuteenuste osutamise kohta; andmeid kinnipeetava, vahistatu või arestialuse suhtes rakendatud järelevalve- ja julgeolekuabinõude kohta, sealhulgas läbiotsimise, füüsilise jõu, teenistusrelva, erivahendi või lukustatud kambri kasutamise kohta; ning andmeid kinnipeetavale, vahistatule või arestialusele määratud distsiplinaarkaristuse ja selle täideviimise kohta. Seega töötavad vanglad juba praegu soovitude kohaselt.

⁴¹ saadaval veebis: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/512032018002/consolide/current>, vt punkt 69.

⁴² Saadaval veebis: <https://www.riigiteataja.ee/akt/125042018012?leiaKehtiv>

- **83. Lisaks on kahetsusväärne, et vaatamata 2012. aasta külastuse raportis esitatud konkreetsele soovitusel kandsid vanglaametnikud jätkuvalt kõigi kolme vangla kinnipidamisalades avalikult teleskoopnuiasid, pisargaasiballoone ja käeraudu. CPT arvates ei tohiks vanglaametnikud sellist varustust reeglina kinnipidamisalades kanda ning kui töötajate selliste vahenditega varustamine on vajalik, peaksid need olema varjatud. CPT kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke meetmeid, et tagada, et kõikide vanglate praegused tavad vaadataks vastavalt üle.**

Ametnike ohutus tuleb igal ajal tagada. Rünnakud ametnike vastu on ettearvamatud, seepärast peame vajalikuks, et vanglaametnik kannaks sellist varustust, mida oleks võimalik vajadusel kiiresti kasutada juhtudel, kui see on täiesti vältimatu. Rõhutame, et teleskoopnuia ja gaasipihusti kandmise õigus on vaid vanglaametnikel, kes on läbinud gaasipihusti ja teleskoopnuia kasutamise õiguslike aluste koolituse ning sooritanud edukalt praktilised harjutused. Vanglateenistuse ametnik, kellel on gaasipihusti ja teleskoopnuia kandmise õigus, peab selle säilitamiseks osalema gaasipihusti ja teleskoopnuia kasutamise treeningul ning oskama kasutada gaasipihustit ja teleskoopnuia Justiitsministeeriumi vanglate osakonna määratud tasemel. Koolituse ja treeningute mahu määrab tulenevalt ametniku ametikohast ja tööülesannetest Justiitsministeeriumi vanglate osakond.

- **84. CPT soovib Eesti ametivõimudel tagada, et seda ettekirjutust järgitaks praktikas alati, kui individuaalse riskianalüüsi põhjal peetakse vajalikuks otsida vang läbi lahtiriitumise teel.**

Läbiotsimise viisi ja ulatuse määrab vangla iga kord pärast kaalumist, võttes arvesse, et läbiotsimise eesmärk on takistada keelatud esemete ja ainete vanglasse sattumist. Vanglate personal arvestab läbiotsimismeetodi ja põhjalikkuse valimisel konkreetse juhtumi ja kinnipeetavaga.

3.8. õiguskaitsevahendid ja kaebusmenetlused

- **86. CPT soovib Eesti ametivõimudel võtta vajalikke meetmeid, et tagada, et vangid saaksid juhtkonnale esitada kaebusi konfidentsiaalselt (nt paigaldades sobivatesse kohtadesse vangidele kättesaadavad lukustatud kaebuskastid, mida saavad avada ainult määratud isikud).**

Igal kinnipeetaval on õigus sõnumite konfidentsiaalsusele. Igaühel on õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seadusega sätestatud juhtudel ja korras.⁴³

Kinnipeetaval on võimalik pöörduda kirja teel vangla sisekontrollivaldkonna, Justiitsministeeriumi vanglate osakonna, õiguskantsleri või mistahes asjaomase asutuste poole. Olukorras, kus puudub tunnistaja, ei pruugi olla võimalik efektiivselt kindlaks teha kõiki asjaolusid. Menetluse käigus, avalduse või taotluse lahendamisel peab olema tuvastatav, kes on tunnistuse andnud. Anonüümse kaebuse esitamise puhul ei ole võimalik tagada, et küsimuse uurimine, arvestades menetlusreegleid, jõuaks efektiivse tulemuseni. Seetõttu on oluline, et kaebuse teinud isik oleks hiljem tuvastatav.

- **87. Lisaks võivad vangid põhimõtteliselt esitada kaebusi välisorganitele, eelkõige asjaomasele vanglakomisjonile ja õiguskantslerile (ombudsman). Sellegipoolest tundus, et paljud delegatsiooni küsitletud vangid ei teadnud selliste kaebusmenetluste olemasolust. CPT kordab oma soovitusi, et kõikides vanglates võetaks meetmeid, et anda vangidele vajalikku teavet kõigi olemasolevate väliste kaebusmenetluste kohta.**

⁴³ Eesti Vabariigi põhiseadus: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521052015001/consolide/current>; vt ka: kriminaalmenetluse seadustik¹: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/515052019002/consolide/current>

Üldsus teostab vanglate üle järelevalvet vanglates tegutsevate vanglakomisjonide kaudu. Vangistusseaduse kohaselt ei kaasata vanglaametnikke vanglakomisjonide koosseisu. Vanglakomisjonide konkreetsed ülesanded, koosseis ja töökord ning vanglakomisjonide liikmete tasustamise kord on ette nähtud vanglakomisjoni põhimäärusega, mille annab justiitsminister. Vangistusseaduses on sätestatud, et hiljemalt vanglasse saabumisele järgneval päeval kohtub kinnipeetav vanglateenistuse ametnikuga, kes selgitab kinnipeetavale tema õigusi ja kohustusi. Kinnipeetavale antakse teave vangistuse täideviimist reguleerivate seaduste, vangla sisekorraeeskirjade ja kaebuste esitamise kohta. Seega on õigusaktides ette nähtud, et vangla juhtkond teeb vanglakomisjoni liikmete nimed kinnipeetavatele võimalikult kiiresti teatavaks ja selgitab õigust pöörduda avaldusega vanglakomisjoni poole.⁴⁴

Kõik kinnipeetavad saavad juba praegu oma õiguste kaitseks pöörduda õiguskantsleri poole. Vangistusseaduse kohaselt kohtub kinnipeetav hiljemalt vanglasse saabumisele järgneval päeval vanglateenistuse ametnikuga, kes selgitab kinnipeetavale tema õigusi ja kohustusi.

2015. aastal olid 1216 avaldust kõikidest halduskohtutele esitatud avaldustest esitatud kinnipeetavate poolt (st 36% kõikidest avaldustest). Aastatel 2012–2015 on kinnipeetavate esitatud avaldused olnud erinevad, moodustades 26–44% kõikidest halduskohtusse esitatud avaldustest. See näitab selgelt, et kinnipeetavad on täiesti teadlikud oma õigustest võtta ühendust erinevate asutustega ja nad kasutavad seda õigust aktiivselt.

⁴⁴ Vanglakomisjoni põhimäärus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129042017005?leiaKehtiv>

4. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI HALDUSALA ASUTUSED

4.1. Esialgsed märkused

Teabenõue

- **89. [---] Muudetud sotsiaalhoolekande seaduse järgi kehtestavad kinnised lasteasutused sisekorraeeskirjad, milles sätestatakse muu hulgas alaealiste kontakt välismaailmaga, individuaalsete tegevuskavade koostamise ja uuendamise kord ning samuti kaebuste esitamise kord. CPT soovib saada koopiat Maarjamaa Hariduskolleegiumi sisekorraeeskirjadest.**

Käesolevale dokumendile on lisatud Maarjamaa Hariduskolleegiumi sisekorraeeskirjade koopia.

4.2. Elamistingimused ja pedagoogilised meetodid

Soovitused

- **94. [---] Siiski on murettekitav, et nädalapäevadel võimaldati välihoovile sageli juurdepääsu vaid umbes 45 kuni 50 minutiks. 26. veebruari 2018. aasta kirjas esitasid Eesti ametivõimud järgmise teabe: „Oleme alustanud mõlemas keskusel väljas veedetud aja pikendamist ja otsime täiendavaid lahendusi. Me saame tagada päevas kuni 2 tundi väljas viibimise aega vähemalt 2-3 päeval nädalas ja isegi rohkem rühmade puhul, kes vajavad vähem järelevalvet.“ See on teretulnud algatus. Seda vastust arvestades kutsub komitee Eesti ametivõime üles tagama, et kõikidel noortel lubataks olla välihoovis iga päev vähemalt kaks tundi ja soovitatavalt rohkemgi.**

Seoses tegevustega õues: vastavalt sisekorraeeskirjadele (vt 1. lisa, „tervislik liikumine“) tagab Maarjamaa Hariduskolleegium alaealistele võimaluse viibida vähemalt kaks tundi õues töönädala jooksul ja veelgi enam nädalavahetustel ja koolivaheaegadel.

- **97. CPT usub, et ametivõimud kahekordistavad oma jõupingutusi, et täita kõik eelpool nimetatud vabad töökohad, et tagada alaealistele asjakohane psühholoogiline ja terapeutiline abi ning nende individuaalsete arengukavade korrapärane läbivaatamine. Sellega seoses soovib komitee rõhutada, et alaealiste aktiivne kaasamine nii nende individuaalsete arengukavade esialgsesse koostamisse kui ka läbivaatamisse võib mõjuda hästi nende motivatsioonile ja vastutustundele saavutada kavades toodud eesmärged.**

Alaealiste arengukavad koostatakse tihedas koostöös erinevate spetsialistide, sealhulgas psühhiaatri, kohalike asutuste ja alaealiste endi ning nende perekondadega.

Praegu töötab meie Valgejõe keskusel alaealistega tegelev sotsiaalpedagoog, loovterapeut ja tegevusterapeut. Kool teeb ka tõhusat koostööd pereterapeutide ja rehabilitatsiooni meeskonnaga Tapa haiglas, mis asub koolist ühe kilomeetri kaugusel. See aitab tagada, et alaealised saavad vajalikku psühholoogilist tuge.

4.3. Tervishoid

Soovitused

- **98. Tööpäeviti viibis keskusel ajavahemikus 8.00–17.00 öde ning delegatsioonile avaldas muljet tema professionaalne ja ennetav suhtumine. Muret tekitab aga see, et öe puhkuste ja haiguste puhuks ei olnud määratud sobivat asendajat. See puudus tuleb kõrvaldada.**

Puhkuse ajal ja meditsiiniõe haiguspuhkuse korral võtab suurema osa kohustustest üle esmaabi osutamise kvalifikatsiooni omandanud töötaja. Samuti on koolil võimalus vajadusel pöörduda perearsti

poole või kutsuda kiirabi. Lisaks on 24 tunni jooksul olemas vähemalt üks töötaja, kes on omandanud esmaabi osutamise kvalifikatsiooni.

- **100. [---] CPT usub, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et psühhiaatrilise häirega alaealisi ravitakse mitterfarmakoloogiliselt ja nende vajadustele vastavalt (nt psühhoterapia). Viidatakse ka paragrahvides 101 ja 102 esitatud soovitudele.**

Kuigi Maarjamaa Hariduskolleeegium pooldab sisuliselt mitterfarmakoloogilist ravi, määravad meie asutuse välised psühhiaatrid ise kõik ravimid ja me peame lootma nende teadmistele. Teeme kõik endast oleneva, et toetada alaealisi mitterfarmakoloogilise raviga, tehes tihedat koostööd kõikide psühhiaatritega – see eeldab sagedast teabevahetust meie spetsialistide ja psühhiaatrite vahel. Selle koostöö tulemusena hinnatakse aeg-ajalt ümber raviskeem ja vähendatakse ravimite manustamist. Samuti asus psühholoog tööle 2018. aasta oktoobris.

- **101. [---] CPT kutsub Eesti ametivõime üles oma jõupingutusi kahekordistama, et tagada viivitatata psühhiaatriaiglasse paigutamist vajavate alaealiste viimine sobivasse asutusse.**

Töö komplitseeritud olemuse tõttu on alati olnud keeruline palgata sobivaid ja professionaalseid töötajaid. Praegune töötajate arv on kooskõlas alaealiste arvuga, et tagada alaealiste turvalisus ja toetada nende arengut. Juhul kui meil õnnestub palgata rohkem spetsialiste, on meil ka potentsiaali võtta vastu rohkem alaealisi.

4.4. Muud küsimused

Soovitused

- **102. [---] Keskuse juhtkond pidas ise kõige suuremaks probleemiks töötajate puudust. Lisaks ülalmainitud psühholoogi ja logopeedi ametikohtadele polnud täidetud ka muud olulised ametikohad, kes töötavad noortega rehabilitatsiooni ja taasintegreerumise nimel. Külastuse ajal olid 30 ametikohta tühjad. Keskuse jätkuvaid jõupingutusi kvalifitseeritud töötajate palkamiseks takistas peamiselt üleriigiline vajalike spetsialistide puudus. Lisaks sellele valitses keskkuses rahutu periood pärast seda, kui suur hulk töötajaid oma koha üles ütlesid ja direktor hiljuti ametist vabastati. Komitee soovib ametivõimudel kahekordistada jõupingutusi, et täita esmajärjekorras vabad ametikohad.**

Meie asutus teeb kõik selleks, et tagada psühhiaatriaiglasse paigutamist vajavate alaealiste viivitatamata üleviimine, ent haiglaravi ooteaegade lühendamiseks ei saa me kahjuks eriti midagi teha.

- **103. [---] Seaduses on lisaks sätestatud, et pärast episoodi peaks psühholoog, direktor või direktori volitatud isik vestlema alaealisega rahunemistuppa paigutamise põhjustest. Paigutuste dokumenteerimiseks kasutatavates vormides jäeti aga asjakohane vestluse märkuste osa sageli tühjaks või täideti ainult väga pealiskaudselt. CPT soovib saada kinnitust selle kohta, et iga sellise paigutuse järel vesteldakse alaealisega korralikult ning see dokumenteeritakse vastavalt. Selline vestlus annab seotud töötajatele võimaluse selgitada meetme vajalikkust ja seega aidata kaasa meetme põhjusega seotud ebakindluse leevendamisele.**

Maarjamaa Hariduskolleeegiumis on olemas kord (2. lisa), milles määratletakse, kuidas on reguleeritud õpilase viimine tema rahustamiseks ettenähtud ruumi. Õpilase sellesse ruumi viimise korral tuleb koostada protokoll. Selles dokumendis on märgitud konkreetne isik, kes vestleb õpilasega niipea, kui õpilane on rahunenud. Juhul kõik õpilasega on võimalik vestelda, siis tavaliselt suudetakse teda rahustada sellisel määral, et teda ei ole pikema aja jooksul enam vaja teistest eraldada. Siinkohal selgitatakse õpilasele, miks tema eraldamine teistest oli vältimatu, ning tutvustatakse talle ka protokoll, mille järel peab õpilane protokolliga allkirjastama. Õpilane peab protokolliga alati enne allkirjastamist hoolikalt läbi lugema. Enamasti ei ole õpilased pärast eraldatuse perioodi eriti suhtlemisaldis; seepärast on kõige tõenäolisem, et vestlus hõlmab nii konkreetse olukorra mõistmist kui ka kokkuleppeid seoses

käitumisega tulevikus. Lisaks täidavad töötajad vaatlusuuringu vormi õpilase käitumise muutuste, õpilasele osutatud toe ja abi ning õpilasega peetud vestluste ja nendel vestlustel osalenud isikute kohta. Jätkame töötajate juhendamist seoses sellega, et nad fikseeriksid õpilase eraldamise dokumentides lõpliku vestluse korrektset.

MAARJAMAA HARIDUSKOLLEEGIUMI KODUKORD

§ 1. ÜLDSÄTTED

- (1) Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatava Maarjamaa Hariduskolleegiumi (edaspidi: kool) ruumides ja territooriumil viibivad isikud järgivad Eesti Vabariigis kehtivaid seadusi ning teisi õigusakte ja käesolevat kooli kodukorda (edaspidi kodukord).
- (2) Kodukord ei sätesta neid asjaolusid, mis on ära kirjeldatud muudes õigus- ja haldusaktides ning kohtulahendites.
- (3) Õpilase suhtes, kes ei käitu kodukorra kohaselt, rakendatakse tugi- ja mõjutusmeetmeid põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (edaspidi PGS) § 58 sätestatud tingimustel ja korras.
- (4) Kodukorraga saab tutvuda kooli kodulehel www.mhk.edu.ee ja kooli raamatukogus.

§ 2. KODUKORRA PÕHIALUSED

- (1) Lapse arengu ja õppetöös eduka edasijõudmise eelduseks ja aluseks on koolikohustuse täitmine, tugitegevused ja kooli ning tugivõrgustiku asjakohane teabevahetus.

Koolikohustus on lapse kohustus osaleda kooli päevakavas või individuaalses õppekavas ettenähtud õppes, täita õpiülesandeid ning omandada teadmisi ja oskusi oma võimete kohaselt. Õpilastel on õigus kasutada neile kooli ja teiste seaduslikult tunnustatud institutsioonide poolt määratud lapse arengut toetavaid tugiteenuseid.

- (2) Koolimajja on lubatud siseneda isiklike asjade ning õppetööks, tugi- ja huvitegevuseks vajalike esemete ning vahenditega.
- (3) Üleriided ja välisjalatsid ning koolipäevaks mittevajalikud esemed jäetakse selleks ettenähtud kohta, vajalikud vahendid võetakse õppetööle kaasa.
- (4) Töötajate ja õpilaste välimus on puhas ja korrektne.
- (5) Töötajad ja õpilased vastutavad nende kasutusse antud õppe- ja töövahendite ning õpikute/töövihikute otstarbekohase kasutamise eest ning koolist lahkudes tagastavad need. Tahtliku rikkumise või kaotamise korral vastutab isik, kelle kasutusse need anti ja hüvitab kahju vastavalt kehtivatele seadustele.
- (6) Töötajad ja õpilased suhtuvad heaperemehelikult ja säästvalt kooli varasse ning vahenditesse ja hoiavad oma töökohal ning kooli/õpilaskodu ruumides puhtust ja korda.

- (7) Töötajate isiklike asjade säilimise eest vastutavad kooli töötajad. Õpilased vastutavad nende isiklike asjade säilimise eest, mis pole antud/võetud hoiule. Kadunud või rikutud isiklike asjade eest kool materiaalselt ei vastuta.
- (8) Kooli õpilased ja töötajad väljendavad end teiste suhtes lugupidaval viisil.
- (9) Kooli ruumides ja territooriumil heli- või videosalvestuste tegemiseks on vajalik kooli direktori või tema poolt volitatud isiku suuline nõusolek, sh alaealise pildistamiseks ning alaealisest heli- või videosalvestuste tegemiseks ja piltide või salvestiste avalikustamiseks on vajalik lapsevanema või lapse seadusliku esindaja kirjalik nõusolek.
- (10) Kooli territooriumil viibivad kooli töötajad töögraafiku alusel, õpilased vastavalt raampäevakavale ning külastajad töötajate teadmisel ja nõusolekul.
- (11) Ruumides ja territooriumidel, millele on kehtestatud eraldi kasutamise kord (raamatukogu, arvutiklass jms) järgitakse lisaks kooli kodukorrale ka vastava ruumi või territooriumi kasutamise korda. Ametiruumides viibivad õpilased ainult kooli töötaja kutsel koos kooli töötajaga.
- (12) Koolis peab täitma ohutustehnika- ja tuleohutusnõudeid, mida tutvustatakse kõigile õpilastele ja töötajatele.
- (13) Käesoleva kodukorraga reguleerimata küsimuste lahendamise otsustab kooli juhtkond iga konkreetse juhtumi kohta eraldi.

§ 3. KODUKORRA JUURDE KUULUVAD KOOLIELU REGULEERIVAD KORRAD TULENEVALT ÕIGUSAKTIDEST

- (1) **Nõuded õpilase käitumisele** tulenevad põhikooli riiklikust õppekavast (edaspidi PRÕK) (§ 19 lõikest 5). Nõuetega saab tutvuda [Lisas 1](#).
- (2) **Kooli päevakavast õpilasele kohalduva osa õpilasele ja tema vanemale teatavaks tegemise kord** (PGS § 55 lg 4).

2.1 Koolis toimub tegevus 365 päeva aastas vastavalt kinnitatud raampäevakavadele: Emajõe õppekeskuse raampäevakavaga saab tutvuda [Lisas 2](#). Valgejõe õppekeskuse raampäevakavaga saab tutvuda [Lisas 3](#). Raampäevakava tehakse õpilasele ja vanemale teatavaks kooli kodulehe kaudu.

2.2 Üldjuhul toimub õppetöö koolimajas või selle territooriumil. Õppetunni ajal viibitakse selleks ettenähtud kohas. Õppetundidesse jõutakse õigeaegselt ja õppetunnis tegeletakse

õppekavas kirjeldatud tegevustega. Töötajal on õigus ja kohustus võtta hoiule õppetööd segavad esemed/vahendid, mille töötaja tagastab õpilasele üldjuhul õppetöö lõpus.

2.3 Vahetunnid on õppetööst vabad, õpilased viibivad siis kooli territooriumil töötajaga kokku lepitud kohas ja juhitud käesoleva paragrahvi punktis 1 toodud nõuetest. Õuetegevusteks sobiva ilma korral viibivad õpilased koos töötajaga soovitatult kooli õuealal.

2.4 Õpilasel on kohustus teavitada lähemalasuvat töötajat tekkinud probleemidest, konfliktidest ning vaimset või füüsilist turvalisust ohustavatest asjaoludest.

2.5 Töötajal on kohustus sekkuda konfliktse olukorra lahendamiseks, võimaluse või võimekuse puudumisel viivitamatult teavitada järelevalve töötajat.

(3) Kooli tunnustusmeetmed õpilase tunnustamiseks õpingute jooksul (PGS § 57).

3.1 Kiitusega põhikooli lõputunnistusel tunnustatakse põhikoolilõpetajat, kellel kõigi lõputunnistusele kantavate õppeainete viimane aastahinne ja lõpueksamihinne on «väga hea».

3.2 Kiitusega (suuline, kirjalik e-koolis, õpilase päevikus) tunnustatakse õpilast saavutuste eest tema tegevustes.

3.3 Tänu (suuline, kirjalik e-koolis, õpilase päevikus) osutatud heateo või koostöö eest.

3.4 Kiituskirjaga kooli või klassi lõpetamisel tunnustatakse õpilast väga heade ja heade tulemuste eest aineõpetuses.

3.5 Tunnustuskirjaga tunnustatakse õpilast suurepärase valdkondlike saavutuste eest.

3.6 Diplomiga tunnustatakse õpilast sportlike saavutuste eest.

3.7 Preemiaüritusega premeeritakse õpilast, rühma või klassi suurepärase koostöötulemuste eest.

(4) Tugi- ja mõjutusmeetme rakendamise teavitamise kord (PGS § 58 lg 9).

Tugi- ja mõjutusmeetmete rakendamise teavitatakse õpilast suuliselt ning sõltuvalt rakendatavast meetmest õpilast ja tema vanemat direktori käskkirja või õppenõukogu otsuse koopia kättetoimetamisega, elektroonilise õppeinfosüsteemi või elektroonilise posti kaudu.

(5) Õppes puudumisest teavitamise kord (PGS § 35 lg 3).

Koolikohustuse täitmise toetamise, jälgimise ning arvestuse aluseks on koolis kinnitatud õppes ja koolist puudumisest teavitamise kord, millega saab tutvuda [Lisas 4](#).

(6) **Õpilaste ja vanemate hinnetest ja hinnangutest teavitamise kord** (PGS § 29 lg 4, PRÕK § 19 lg 4). Korruga saab tutvuda [Lisas 5](#).

(7) **Kooli hoonest või territooriumilt sisse- ja väljaliikumise kontrollimise ning õpilase kooli hoonest või territooriumilt väljaliikumise piiramise rakendamise kord** (PGS § 44 §44 lg 7).

Töötajatel on õigus kontrollida kooli territooriumil viibivate isikute tuvastamiseks isikut tõendavat dokumenti.

7.1 Väljaspool kooli territooriumit viibib õpilane:

7.1.1 päevakavas ette nähtud tegevustes (trennid, huviringid, iseseisev liikumine tervishoiutöötaja juurde, koju, jms) iseseisvalt või täiskasvanud saatjaga (kooli töötaja või muu kokkulepitud isik);

7.1.2 erakorralisel juhul (politsei või kiirabi poolt kaasa viiduna, edasilükkamatul põhjusel tervishoiutöötaja juures vms).

7.2 Emajõe õppekeskuses fikseeritakse liikumine kooli infosüsteemis. Iseseisva väljaspool kooli territooriumi viibimise kohta koostatakse vastav dokument, mille õpilane allkirjastab ja mille koopia saab endaga kaasa.

7.3 Valgejõe õppekeskuses koostatakse väljaspool kooli territooriumi viibimise kohta vastav dokument, mille õpilane allkirjastab ja mille koopia saab endaga kaasa. Lisaks märgib õpilane allkirjaga valvelauas oma lahkumise ja saabumise.

(8) **Jälgimisseadmestiku kasutamise kord** (PGS § 44 lg 6).

Kooli avalikes ruumides ja territooriumil on kaamerad. Toimub pidev inimeste liikumise jälgimine ja salvestamine. Kaamerate olemasolu ja salvestiste vajadus on nii töötajate kui õpilaste turvalisuse tagamiseks ja õiguste kaitseks. Korruga saab tutvuda [Lisas 6](#).

(9) **Õpilaste ja koolitöötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustavate olukordade ennetamise, neile reageerimise, juhtumitest teavitamise, nende juhtumite lahendamise kord ning abinõud õpilaste ja kooli töötajate vaimse ja füüsilise vägivalla ennetamiseks** (PGS § 44 lg 2 ja 3). Korruga saab tutvuda [Lisas 7](#).

(10) **Õpilaspileti kasutamise kord koolis** (Õpilaspileti väljaandmise kord ja õpilaspileti vorm § 2 lg 4)._Kooli õpilaste nimekirja arvamisel õpilaspileti väljastamise aluseks on „õpilaspileti väljaandmise ja kasutamise põhimõtted“. Korraga saab tutvuda [Lisas 8](#).

(11) **Kooli rajatiste, ruumide, raamatukogu, õppe-, spordi-, tehniliste ja muude vahendite tasuta kasutamise kord õpilasele õppekavavälises tegevuses** (PGS § 40 lg 2).

Õpilasel on õigus tasuta kasutada oma kooli rajatise, ruume, õppe-, spordi-, tehnilisi ja muid vahendeid. Vahendite kasutamine toimub koolitöötaja järelevalvel ja vastavalt päevakavale.

(12) **Kooli hoiule antud esemete hoiustamine ja tagastamine** (PGS § 58 lg 3 p 6; lg 5).

Õpilaste poolt hoiule antud esemed hoiustatakse lukustatud kapis. Esemehoiule andmine ja selle õpilasele tagastamine dokumenteeritakse hoiule võetavate esemete nimekirjas. Õpilane ning töötaja kinnitavad oma allkirjaga esemete hoiule andmise ja õpilasele tagastamise.

Õpilane annab hoiule järgmised esemed:

- IKT vahendid (telefonid, arvutid, tahvelarvutid, mängukonsoolid jm interneti kasutamist võimaldavad seadmed);
- Sularaha;
- Dokumendid;
- Raseerimisvahendid;
- Muud esemed (sh väärisesemed), mida õpilane ise soovib hoiule anda.

(13) **Kooli õpilaskodu** (PGS § 39 lg 4) Koolil on õpilaskodu, mis asub kooli territooriumil.

Õpilaskodu kodukorraga saab tutvuda [Lisas 9](#).

NÕUDED ÕPILASE KÄITUMISELE

Õpilane:

- 1) järgib Eesti Vabariigis kehtivaid seadusi ja teisi õigusakte ning kooli kodukorda;
- 2) õpib ja osaleb aktiivselt kõikides tundides ning tugi- ja rühmategevustes;
- 3) küsib vajadusel täiskasvanult selgitusi ja abi;
- 4) otsib koos töötajaga lahendusi tekkinud probleemile;
- 5) informeerib vanemaid oma õpitulemustest;
- 6) hoiab kooli mööblit ja õppevahendeid;
- 7) koristab enda järelt ja hoiab puhtust nii ruumides kui õuealal;
- 8) käitub viisakalt, suhtub lugupidavalt kaasõpilastesse ja täiskasvanutesse;
- 9) on puhta ja korrektse välimusega;
- 10) jätab üleriided ja välisjalatsid selleks ettenähtud kohta;
- 11) võtab osa klassi-, rühma- ja kooliüritustest ning aitab neid vajadusel ette valmistada ja läbi viia;
- 12) järgib tervislikke eluviise, hoiab oma tervist ning tegeleb vabal ajal võimetekohase spordi ning huvitegevusega;
- 13) tunneb lauakombeid ja järgib neid;
- 14) heastab enda tekitatud kahju.

Aeg	Tegevus E-R	Kellaeg	Tegevus nädalavahetustel, riigipühadel ja koolivaheajal
07:45	ÄRATUS	09:00	ÄRATUS
07:45-8:30	ISIKLIK HÜGIEEN, TUBADE KORRASTAMINE	09:00-09:30	ISIKLIK HÜGIEEN
08:30-9:00	HOMMIKUSÖÖK, LIKUMINE RÜHMADEST KOOLI	09:30-10:00	HOMMIKUSÖÖK
09:00-09:45	1.ÕPPETUND	10:00-10:15	HOMMIKUNE KOOSTÖÖRING
09:55-10:40	2.ÕPPETUND	10:15-11:00	RÜHMA KORISTAMINE NING ESTEETILINE KUJUNDAMINE
10:50-11:35	3.ÕPPETUND	11:00-14:00	RÜHMATEGEVUSED TERVISTAV LIKUMINE HUVITEGEVUS/ TUGITEGEVUSED VÄLJASÕIDUD/ RETKED/ MATKAD <i>/tegevused jaotuvad tööplaanist tulenevalt päevakava alusel/</i>
11:35-11:55	LÕUNASÖÖK (1. vahetus/ 2. vahetus liikumisvahetund)		
11:55-12:40	4.ÕPPETUND		
12:40-13:00	LÕUNASÖÖK (2.vahetus/1. vahetus liikumisvahetund)		
13:00-13:45	5.ÕPPETUND		
13:55-14:40	6.ÕPPETUND		
14:40-14:50	RÜHMADESSE LIKUMINE (õpilased kellel on tunnid lõppenud)		
14:50-15:35	7.ÕPPETUND (8-9 KL) / KONSULTATSIOON	14:00-14:30	LÕUNASÖÖK
15:35-15:45	RÜHMADESSE LIKUMINE (õpilased kes olid 7 tunnis või konsultatsioonis)	14:30-18:00	PUHKEAEG / RÜHMATEGEVUSED / TERVISTAV LIKUMINE / HUVITEGEVUS / TUGITEGEVUSED / VÄLJASÕIDUD/ RETKED/ MATKAD / SUHTLEMINE IKT VAHENDITE KAUDU: ARVUTI AEG* / HELISTAMINE* <i>/tegevused jaotuvad tööplaanist tulenevalt päevakava alusel/</i>
14:50-18:00	KOOSTÖÖRING / OODE RÜHMADES / PUHKEAEG / HELISTAMINE (vajadusel 20 minutit helistamist ametiasutustesse, eelneval kokkuleppel) / TERVISTAV LIKUMINE / HUVIRINGID/ TUGITEGEVUSED / ÕPPIMINE RÜHMAS / RÜHMATEGEVUSED <i>/tegevused jaotuvad tööplaanist tulenevalt päevakava alusel /</i>		
18:00-18:20	ÕHTUSÖÖK	18:00-18:20	ÕHTUSÖÖK
18:20-20:00	TERVISTAV LIKUMINE / RÜHMATEGEVUSED <i>/tegevused jaotuvad tööplaanist tulenevalt päevakava alusel/</i> SUHTLEMINE IKT VAHENDITE KAUDU: ARVUTI AEG* / HELISTAMINE*	18:20-20:00	TERVISTAV LIKUMINE / RÜHMATEGEVUSED <i>/tegevused jaotuvad tööplaanist tulenevalt päevakava alusel/</i> SUHTLEMINE IKT VAHENDITE KAUDU: ARVUTI AEG* / HELISTAMINE*
20:00-21:30	ÕHTUOODE / TV VAATAMINE / HÜGIEEN	20:00-21:30	ÕHTUOODE / TV VAATAMINE / HÜGIEEN
21:00-21:15	ÕHTUNE KOOSTÖÖRING	21:00-21:15	ÕHTUNE KOOSTÖÖRING
21:30-22:00	VAIKNE AEG OMA TOAS	21:30-22:00	VAIKNE AEG OMA TOAS
22:00-07:45	ÕÖRAHU - UNEAEG	22:00-09:00	ÕÖRAHU - UNEAEG

* ARVUTI AEG - rühmapõhiselt 2 x nädalas 45 minutit, vastavalt päevakavale

* HELISTAMINE isikliku telefoniga, selle puudumisel kooli telefoniga igapäevaselt 10 minutit, boonusena lisaks kuni 10 minutit vastavalt päevakavale

Kellaeg	Tegevus E-R	Kellaeg	Tegevus nädalavahetustel, riigipühadel ja koolivaheajal	
08:00 - 8:20	Äratus/Hügieen/Tubade korrastamine	08:30-09:00	Äratus/Hügieen/Tubade korrastamine	
08:20-09:00	Homnikusöök	09:00-09:40	Homnikusöök	
	8:20-8:40 1.vahetus			
8:40-9:00 2.vahetus	9:00-9:20 1.vahetus			
09:00-09:45	1. õppetund		9:20-9:40 2.vahetus	
09:45-09:55	Vahetund	09:40-13:00	Rühmategevused/Väljasõidud vastavalt rühmaplaanile/Tervistav liikumine	
09:55-10:40	2. õppetund	12:30-13:20	Lõuna	
10:40-10:50	Vahetund			
10:50-11:35	3. õppetund			
11:35-11:45	Vahetund			
11:45-12:30	4. õppetund	12:30-12:50 1.vahetus		
12:30-12:50	Lõunasöök (1.vahetus)/ Liikumisvahetund (2.vahetus)		13:00-13:20 2.vahetus	
12:50-13:35	5. õppetund	12:50-17:30	Rühmategevused/Väljasõidud vastavalt rühmaplaanile/ Tervistav liikumine	
13:35-13:55	Lõunasöök (2.vahetus)/ Liikumisvahetund (1.vahetus)			
13:55-14:40	6. õppetund			
14:40-14:50	Vahetund			
14:50-15:35	7. õppetund (8, 9 kl vastavalt tunniplaanile)/ Rühmategevused			
14:40-17:30	Huviringid/Rühmategevused/Puhkeaeg/ Tervistav liikumine Suhtlemine IKT vahendite kaudu: arvuti aeg*/helistamine*			
17:30-18:20	Õhtusöök	17:30-18:20	Õhtusöök	
	17:30-17:50 1.vahetus			17:30-17:50 (1.vahetus)
	18:00-18:20 2.vahetus			18:00-18:20 (2.vahetus)
18:20-20:00	Huviringid/Rühmategevused/Tervistav liikumine	18:20-20:00	Rühmategevused/Väljasõidud vastavalt rühmaplaanile/ Tervistav liikumine	
	Suhtlemine IKT vahendite kaudu: arvuti aeg*/ helistamine*			Suhtlemine IKT vahendite kaudu: arvuti aeg*/ helistamine*
20:00-20:20	Õhtuode rühmas	20:00-20:20	Õhtuode rühmas	
20:20-21:30	Rühmategevused/Puhkeaeg	20:20-21:30	Rühmategevused/Puhkeaeg	
21:30-22:00	Hügieen	21:30-22:00	Hügieen	
22:00-08:00	Öörahu	22:00-08:30	Öörahu (v.a reedel, laupäeval kokkuleppel)	

Arvuti aeg* - rühmapõhiselt 2 x nädalas 45 minutit, vastavalt päevakavale.

Helistamine* - vastavalt päevakavale.

ÕPPEST JA KOOLIST PUUDUMISEST TEAVITAMISE KORD

1. Õpilasel on õigus ja kohustus osaleda kooli päevakavas või individuaalses õppekavas ettenähtud õppes, täita õpiülesandeid ning omandada teadmisi ja oskusi võimetekohaselt.
2. Õppetundidest on lubatud puududa üksnes mõjuvatel põhjustel. Kool hindab, kas õppest puudumise põhjuseid saab lugeda mõjuvaks.
3. Õppetundidest puudumise mõjuvad põhjused on:
 - 3.1 õpilase haigestumine või temale tervishoiuteenuse osutamine;
 - 3.2 läbimatu koolitee või muu vääramatu jõud, sealhulgas rahvatervise seaduse §8 lg 2 p 3 alusel valdkonna eest vastutava ministri määruses sätestatud ilmastikutingimused, mille puhul on põhjendatud õppest puudumine;
 - 3.3 olulised perekondlikud põhjused;
 - 3.4 muud kooli poolt mõjuvaks loetud põhjused.
4. Õppetunnist puudumise fikseerib õpetaja e - päevikus hiljemalt järgmise õppetunni alguseks.
5. Kui õpilane on kodus haigestunud ja ei saa kooli tulla, teavitab lapse seaduslik esindaja viivitamatult sotsiaaltöö spetsialisti/sotsiaalpedagoogi e-päeviku või telefoni teel.
6. Sotsiaaltöö spetsialist/sotsiaalpedagoog teavitab teisi kooli töötajaid õpilase koolist puudumisest kooli infosüsteemi kaudu.
7. Valvespetsialist märgib õpilaste koolist puudumise rühmapõhiselt kooli infosüsteemi.
8. Kui lapse seaduslik esindaja ei ole õpilase puudumisest kooli teavitanud, võtab sotsiaaltöö spetsialist või sotsiaalpedagoog esimesel võimalusel ühendust lapse seadusliku esindajaga, saamaks teada õpilase puudumise põhjuse ja orienteeruva puudumise perioodi.
9. Kool peab õppest puudumise üle arvestust e-koolis ja koolist puudumise arvestust kooli infosüsteemis. Õpilaspõhise kokkuvõtte puudumistest teeb õpilasele kinnitatud sotsiaaltöö spetsialist/sotsiaalpedagoog üks kord õppeperioodi jooksul ja teavitab sellest lapse seaduslikku esindajat.

HINDAMISE KORRALDUS NING ÕPILASTE JA VANEMATE HINNETEST JA HINNANGUTEST TEAVITAMISE KORD

1. Õpilase hindamise kord on sätestatud kooli õppekavas, mis on kättesaadav lapse seaduslikule esindajale, õpilasele, õpetajale ja teistele koolitöötajatele kooli kodulehel.
2. Õpetaja teavitab õpilast suuliselt õppeperioodi algul õppe sisust, õpieesmärkidest, oodatavatest õpitulemustest, vajalikest õppevahenditest ning hindamis põhimõtetest. Õpilasel on õigus saada õpetajatelt teavet temale antud hinnete ja hinnangute kohta.
3. Lapse seaduslikul esindajal on õigus saada teavet õpilase hindamise korralduse kohta ning saada teada oma lapse hindeid või tema õpitulemustele antud hinnanguid.
4. Hindamistulemustest teavitatakse õpilast ja lapse seaduslikku esindajat e-kooli vahendusel. Õpilasele väljastatakse e-koolist tunnistuse väljaprint iga õppeperioodi lõpus. Paber kandjal klassitunnistus väljastatakse 2 korda aastas, I poolaasta lõpus detsembris ja kevadel, õppetöö lõpus.
5. Kui õpilasel või tema seaduslikul esindajal ei ole võimalik saada teavet e-kooli vahendusel, siis tehakse hinded ja hinnangud teatavaks viisil, milles kool lepib kokku õpilase ja tema seadusliku esindajaga individuaalselt.

JÄLGIMISSEADMESTIKU KASUTAMISE KORD

1. Jälgimisseadmestikku kasutatakse kooli üldkasutatavates ruumides õpilaste ja töötajate turvalisust ohustava olukorra ennetamiseks, olukorrale reageerimiseks ning vajadusel töötaja hoolsuskohustuse täitmise väljaselgitamiseks.
2. Jälgimisseadmestiku kasutamisest teavitab kooli territooriumil ning ustel paigutatud tähis „VIDEOVALVE“.
3. Politsei- ja Piirivalveameti töötajad ning muud isikud, kellel on õiguslik alus taotleda salvestisele juurdepääsu, esitavad koolile andmete juurdepääsuks põhjendatud taotluse, täpsustades, millise toiminguga seotult salvestisele juurdepääsu soovitakse.
4. Kui koolis on lõhutud vara või tekkinud oht inimese turvalisusele, saab põhjendatud avalduse, ettekande, seletuskirja või muu teabe alusel salvestisele juurdepääsu direktori poolt volitatud isik. Vajadusel valmistatakse sündmusega seotud salvestis, mida kasutatakse tõendina juhtumi lahendamisel või vajadusel lisatakse politseile esitatud avalduse juurde.
5. Jälgimissüsteemi abil kogutavaid andmeid hoitakse piiratud ligipääsuga lukustatud ruumis. Jälgimisseadmestiku salvestist ja reaajas kaamerapilti töödeldakse ainult selleks kohandatud tehnikavahendite abil.
6. Ligipääs salvestatud materjalile on järelevalve peaspetsialistil või direktori poolt määratud isikul.
7. Jälgimisseadmestiku reaajas jälgimise õigus on valvetöötajal, teda asendaval töötajal või põhjendatud juhul valdkonnajuhtidel.
8. Jälgimisseadmestiku salvestist säilitatakse valvatavas ruumis vähemalt üks kuu, aga mitte rohkem kui üks aasta.
9. Jälgimisseadmestiku salvestiste vaatamiste puhul fikseeritakse kirjalikus taasesitatavas vormis järgmised üksikasjad:
 - 9.1 töötaja andmed;
 - 9.2 salvestise andmed (kuupäev, kellaaeg, kaamera nr, ruum vms);
 - 9.3 vaatamise kuupäev ja kellaaeg;
 - 9.4 vaatamise alus.

ÕPILASTE JA KOOLI TÖÖTAJATE VAIMSET VÕI FÜÜSILIST TURVALISUST OHUSTAVATE OLUKORDADE ENNETAMISE, NEILE REAGEERIMISE, JUHTUMITEST TEAVITAMISE, NENDE JUHTUMITE LAHENDAMISE KORD

1. Maarjamaa Hariduskolleegiumis on keelatud kasutada teiste isikute suhtes vaimset ja füüsilist vägivalda.
2. Õpilaste juures viibib üldkasutatavates ruumides üldjuhul vähemalt üks täiskasvanu.
3. Vahetunni ajal lahkuvad õpilased klassist ning töötaja lukustab klassi ukse. Vajadusel jääb õpilane klassi ainult koos töötajaga.
4. Töötajad on kohustatud lukustama ukse ruumist lahkumisel.
5. Kooli territooriumil on keelatud tarbida ja levitada alkohoolseid jooke, tubakatooteid, narkootilisi jt illegaalseid aineid.
6. Kooli territooriumil on keelatud omada vaimset ja füüsilist turvalisust ohustavaid esemeid.
7. Töötajad on kohustatud esimesel võimalusel teavitama õpilaste agressiivsest käitumisest järelevalvetöötajat.
8. Õpilased ja töötajad ei tekita koolis õpilaste ja kooli töötajate vaimset ja füüsilist turvalisust ohustavaid olukordi (edaspidi ohtlikolukord).
 - 8.1. Ohtliku olukorra tekkimisel või märkamisel teavitab õpilane sellest koheselt kooli töötajaid.
 - 8.2. Töötaja võtab viivitamata tarvitusele abinõud ohtliku olukorra lahendamiseks ning teavitab juhtunust järelevalvetöötajat. Edasine tegevus toimub koolis kehtestatud dokumentide alusel.
 - 8.3. Ohtu märganud töötaja hindab olukorda ning sekkub ennast ja teisi ohtu seadmata vastavalt koolis kehtestatud korrale.
9. Ohuolukorras katkestatakse tegevused ohuolukorra asukohas ja vajadusel liikumised kooli territooriumil ning tegutsetakse vastavalt hädaolukorra plaanile.
10. Tulekahju puhul käitutakse vastavalt tulekahju korral tegutsemise plaanile.
11. Politsei, kiirabi või päästeameti kaasab olukordade lahendamisse üldjuhul järelevalve- või valvespetsialist.
12. Õpilaste ning töötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustavast olukorrast või juhtumist on koolitöötaja kohustatud teavitama järelevalve- või valvespetsialisti ja õpilasel on õigus teavitada lähimat koolitöötajat.

13. Erakorralise olukorra puhul tuleb viivitamatult juhtunust teavitada valve- või järelevalve spetsialisti või teda asendavat töötajat ning vajadusel helistada hädaabi numbril 112.
14. Kõik õpilaste ning koolitöötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustanud juhtumid lahendatakse vastavalt koolis kehtestatud korrale ja kooskõlas õigusaktidega.
15. Erakorraliste olukordade kohta koostavad seotud töötajad oma poolse ettekande esimesel võimalusel või hiljemalt järgmisel päeval.
16. Turvalisust ohustavate olukordade lahendamine toimub järelevalve või valvespetsialisti eestvedamisel.

ÕPILASPILETI VÄLJAANDMISE JA KASUTAMISE KORD

1. Õpilaspilet on õpilase isikut ja tema MHK-s õppimist tõendav fotoga dokument, mille annab välja kool pärast õpilase arvamist kooli õpilaste nimekirja direktori käskkirja alusel. Õpilaspilet antakse õpilasele tasuta.
2. Õpilaspileti väljaandmise ja selle kehtivusaja pikendamise kinnitab kooli direktor allkirja ja kooli pitseriga.
3. Õpilaspileti annab välja sekretär, kes kleebib õpilaspiletile selle omaniku foto ning kannab peale järgmised andmed:
 - 3.1. kooli nimi;
 - 3.2. õpilaspileti number;
 - 3.3. õpilase ees- ja perekonnanimi;
 - 3.4. õpilase isikukood;
 - 3.5. õpilaspileti kehtivusaeg;
4. Õpilaspileti numbriks on õpilase registreerimise number õpilasraamatus. Sekretär registreerib õpilaspiletid “õpilaspiletite registreerimise registris” ja annab õpilaspileti kätte õpilasele allkirja vastu.
5. Foto (suurusega 4x5 cm, värviline, loomulikus olekus, otse, ilma peakatteta ja päikesepriideta) esitab õpilane üldjuhul koos vastuvõtudokumentidega. Foto puudumisel korraldab sekretär õpilase pildistamise koolis.
6. Õpilaspileti kehtivust pikendatakse iga õppeaasta alguses septembrikuu jooksul vastava kuupäeva lisamisega. Sekretär korraldab pikendamist vajavate õpilaspiletite kokku kogumise ning esitab need direktorile pikendamiseks. Pikendamata õpilaspilet on kehtetu.
7. Õpilaspiletit on keelatud teistele edasi anda.
8. Õpilane kasutab õpilaspiletit viisil, mis välistab selle kahjustamise, hävimise, kaotamise või varastamise.
9. Õpilaspilet on üldjuhul õpilase käes, kuid koolis olles on tal õigus see anda hoiule isiklike asjade kappi.

10. Õpilaspileti kaotamisel, hävinemisel, rikkumisel, varastamisel või nime/isikukoodi muutumisel esitab õpilane kooli direktori nimele kirjaliku avalduse õpilaspileti duplikaadi saamiseks, milles märgib ka duplikaadi saamise põhjuse.
11. Duplikaadi väljastamise taotlus tuuakse kooli sekretärile, kes taotluse registreerib.
12. Õpilaspileti duplikaadi väljaandmise aeg ja number märgitakse uuele õpilaspiletile koos märkega "korduv". Duplikaadi saab kätte 5 tööpäeva jooksul alates avalduse esitamisest. Direktor kinnitab käskkirjaga duplikaadi väljaandmise ja tunnistab esmase õpilaspileti kehtetuks.
13. Sekretär vormistab ja väljastab õpilaspileti duplikaadi sarnaselt õpilaspiletiga.

ÕPILASKODU KODUKORD

1. Igale kooli vastu võetud õpilasele on tagatud koht õpilaskodus.
2. Õpilaskodust arvatakse välja kooli nimekirjast väljaarvatud õpilased.
3. Õpilasel on õigus elada temale määratud rühmas ja toas ning kasutada õpilaskodu üldkasutatavaid ruume.
4. Õpilane juhindub oma tegevuses nõuetest õpilase käitumisele.
5. Õpilasele määratud rühma vahetatakse kooli juhtumikorralduse nõukogu otsusel, juhul kui rühma vahetus toetab õpilase toimetulekut.
6. Õpilase tuba on tema privaatruum, kuhu teised õpilased sisenevad ainult õpilase kutsel ja töötaja loal.
7. Õpilaskodus elav õpilane lahkub õpilaskodu ruumidest üldjuhul koos töötajaga.
8. Õpilaskodus saab õpilane õppetundide ajal viibida ainult mõjuval põhjusel ja koos töötajaga.
9. Vajadusel sõlmivad õpilased ja töötajad kokku täiendavad rühmapõhised käitumisreeglid ning need on rühmas kõigile nähtavas kohas.

KINNISEL LASTEASUTUSE TEENUSEL OLEVA LAPSE ERALDAMISE NING ERALDUSRUUMIS VIIBIMISE AJAL LAPSELE JÄRELEVALVE JA TOE TAGAMISE NING LAPSE SEADUSLIKU ESINDAJA TEAVITAMISE KORD

1. Turvalisuse tagamiseks võib paigutada eraldusruumi õpilase, kelle käitumine kujutab vahetut ohtu tema enda või teiste isikute elule või tervisele ja kui seda ohtu ei ole võimalik vältida muul viisil.
2. Õpilane paigutatakse eraldusruumi kuni ohu äralangemiseni, kuid kõige kauem kolmeks tunniks järjest.
3. Eraldusruumi paigutatavalt õpilaselt võetakse ära esemed, millega ta võib ohustada oma elu ja tervist.
4. Õpilase eraldamisel tagatakse pidev tugi ja järelevalve, et aidata kaasa õpilase seisundi stabiliseerumisele.
5. Järelevalve võib toimuda töötaja vahetu juuresolekuna või jälgimisseadmestiku abil.
6. Eraldusruumi paigutamise kohta vormistab paigutamise otsustanud töötaja viivitamatult kirjaliku protokoll (otsuse) (Lisa 1). Protokoll tegija määrab lapsega vahetult tegeleva tööl oleva isiku, kes eraldamise lõpetamisel selgitab õpilasele eraldamise otstarvet ja põhjust, tutvustab protokoll, millega tutvumist kinnitab õpilane oma allkirjaga.
7. Õpilase eraldusruumi paigutamisest teavitab kooli töötaja protokoll teinud töötaja initsiatiivil koheselt lapsevanemat, eestkostjat või hooldajat telefoni või e-posti teel. Teavitus on fikseeritud teatena infosüsteemis ja protokollis.
8. Õpilase seisundit hinnatakse vestluse ja vaatluse käigus. Valvespetsialist jälgib pidevalt turvakaamera otsepilti ja fikseerib vaatluslehel (Lisa 2) lapse seisundi muutuse koheselt. Kriitiliseks muutuva olukorra puhul sekkub järelevalve spetsialist vahetult. Kandeid vaatluslehele tehakse mitte harvemini kui 15- minutilise intervalliga. Võimalusel vesteldakse lapsega ning vestlus kantakse samuti vaatluslehele.
9. Töötaja vestleb eraldusruumis õpilasega pärast esmaseid rahunemismärke, et selgitada välja tema seisund.
10. Protokoll (otsus) (Lisa 1) ja vaatlusleht (Lisa 2) edastatakse sekretärile dokumendihaldussüsteemis registreerimiseks.
11. Juhtumikorraldusnõukogu hindab õpilase eraldusruumi paigutamist tinginud käitumise põhjuseid. Analüüsi tulemusi arvestatakse edaspidisel arengu toetamisel.

ÕPILASE ERALDUSRUUMI PAIGUTAMISE PROTOKOLL (OTSUS)

Alus: SHS § 130³ ja MHK eraldusruumi kasutamise ja paigutamise korra punkt 6.

Protokolli täidab eraldamise otsuse teinud töötaja.

Eraldamise otsuse teinud töötaja (<i>ees- ja perenimi, allkiri</i>)	
Eraldatud õpilane (<i>ees- ja perenimi</i>)	
Eraldamise algusaeg (<i>kuupäev, kellaeg</i>)	Eraldusruumi paigutamise lõppaeg on fikseeritud vaatluslehel (Lisa 2)
Töötaja, kes pärast eraldamise lõpetamist selgitab õpilasele eraldamise otstarvet ja põhjust (<i>määratud töötaja ees- ja perenimi</i>)	
Tegevus	Sisu
Eraldamisele eelnenud olukorra üksikasjalik kirjeldus (<i>sh isiku rahustamiseks kasutatud abimeetmed</i>).	
Eraldamise ja eraldusruumi paigutamise põhjus (<i>kirjeldus vahetust ohust tema enda või teiste isikute elule või tervisele</i>)	
Eraldusruumi paigutamisest teavitati <i>1. kes teavitati (nim), 2. keda teavitati (nimi), 3. teavitamise kuupäev ja kellaeg</i>	1. 2. 3.
Õpilane kinnitab allkirjaga, et on tutvunud protokollis sisuga <i>õpilase nimi ja allkiri,</i>	
Protokolli tutvustanud töötaja nimi ja allkiri	

VAATLUSLEHT

ERALDUSRUUMI PAIGUTATUD ÕPILASELE OSUTATUD TUGI JA JÄRELEVALVE TEGEVUSED

Dokumendi alustab protokoll (otsuse) teinud isik, märkides õpilase nime, eraldamise algusaja ja edastab täitmiseks töötajale, kelle järelevalve all õpilane viibib.

Märkida: Õpilase seisund, tegevused, kaebused jms, mitte harvemini kui 15 minutiliste intervallidega.
Andmed osutatud toetustegevuste kohta (vestlused, kohtumised jms).

Eraldatud õpilane (ees-ja perekonnanimi)			
Algusaeg (kuupäev, kellaeg)		Lõpuaeg (kuupäev, kellaeg)	
Õpilasel eraldusruumis viibimise ajal tekkinud vigastused ning lõhutud või rikutud ruumid/sisustus:			
Töötaja(te) andmed, kelle järelevalve all õpilane viibib:			
Ajavahemik	Ees- ja perenimi	Ametikoht	Allkiri
Kellaeg (intervall max 15 minutit)	Õpilase seisund, tegevused, kaebused jms ning osutatud tugi ja järelevalve tegevused		Töötaja nimi ja allkiri